

RODOL. AGRIC. DE INVENT.

mor, metus, spes, gaudium, dolor, inuidia, misericordia & reliqua. Et ista quidem nonnunquam sic intelligi possunt, ut sint natia. Quoniam plerique, alius ad aliud istorum, naturæ in finetū sunt propesiores. Quādoq; ut sint usu parata. Cui cū que enim istorum frequentius regendum se quis auferendumque permiserit, id totum demum occupat hominem, iurisque sui facit: & sequitur illā quam ^{scilicet} Græci, nostrorum nonnulli uerbum ē uerbo habitum: qui optimē fortasse, consuetudinem dicunt. Tum etiam accipiuntur ista, ut sint temporaria & ueloces quædam animi affectiones. Vt dicimus per motione aliqua efferbuisse quem, at metu trepidasse, amore exarsisse. Itaque pro hac diuersitate, haud difficile fuerit discernere, quorsum, id est, in quod adiacētium genus, oporteat ista conferri. Post ista sunt quæ ratione duce cōsequimur, ut sunt artes omnes hominum. Quarum alie ad solam pertinent rerum cognitionem, alie ad actionem. Ad cognitionem pertinent, quæ naturam rerum qualitatēque & causas omnium, quæ terra, mari, cæloque fiunt, scrutantur: quæque differēdi emendatē, credibiliter, politē, rationem tradunt. Actionis artes sunt, quæ uel ea docent, quibus corpus tuemur, ut est agricultura, ut militia, ut mercatura, & fabriles omnes, & manualia (ut ita dicamus) artes. Vel ea tradunt, quibus emendatur animus, & mores hominum, uitæque formatur. Nec ipse solum artes hūc referuntur, sed etiam quæ hauriuntur ex eis uirtutes, prudentia, religio, pietas, beneuolentia, iustitia, tolerantia, magnanimitas, temperantia, modestia, benignitas, & quæcumque alie sint, quibus legitime nos & secundum rectā rationis spiritualis præscriptum tales aduersum deum, homines, nosque ipsos quales ius fāsque est esse, præbemus. Vt ergo cuncta quasi in summam rediga-

DIALECT. LIB. I. 24

mus, Adiacentia quæcumque ad rationis intelligendique uim pertinent, in solo homine queruntur. Sensus, & mouendi uis, & quæcumque circa ea sunt, in omnibus spectantur animalibus: Alii, crescere, firmari, consumi, communia sunt omnium uiuentium. Nam quæ corpori insunt, in omnibus reliquis, quæ uideri tangique possunt, est inuenire. Et horum quædam natia sunt rebus, quæ perpetuō insunt ipsis: quædam diuturnitate firmantur, quædam permittuntur subinde, & uelut in diē eunt atque redeunt. Horum omnium, alia sensu, alia intellectu comprehenduntur: non quod quicquid sentitur, non & intelligatur etiā: aut quicquid in intellectu sit, quod nō aliqua uia ad ipsum sit per sensus profectū: sed quia alia quæ prima sese nobis cognoscenda offerūt, uiamque mentis, per sensus aperiunt: alia in intellectu ex us ipsis colliguntur. Ita alia ei ad quod primū, hæc ei ad quod potissimū pertinet, attribuerē uisum est.

Adiacens uocamus. Adiacentium uocabulo ea ferē complētur Rodolphus, quæ quantitates qualitatēque ab Aristotele in Categoriis dicuntur, quatenus hæc ad sua referuntur subiecta: alio namque, relata, alia sortiuntur & nomina. Verbi causa, Virtus relata ad animū, adiacēs est: eadē cū ad felicitatē referatur, de numero est destinaturū: cū ad uitiiū, repugnās: cū ad iustitiā & tēperantiā, genus: cū ad habitū animi, species. Multiplex est hic locus. Dnas ponit in summa diuisiones adiacētū. Nā principio, adiacētia omnia, aut percipiuntur sensu, aut intellectu cōprehēduntur. Deinde, quæda eorū natia sunt, quæda fōnificus accedūt. Partes diuisionis utriusque, partim Rodolphus ipse satis dilucide explicat, partim nos suo quaque loco explicaturi sumus. Sensu cōprehēduntur. Id duo genera Aristoteles facit eorū, quæ cōprehēduntur sensu, alia enim sensui secūdum se, alia secūdū accidēs. Secūdū se ea sentiiri dicuntur, quæ ipsa in causa sunt, cur sensu percipiuntur. Vt color visu, sapor gustu, olfactu odor. Secūdū accidēs, quæ nō sua sed alterius causā ipsā gratia sensui cōprehēduntur, quæadmodū homo, uocis modo quā facit gratia auditu potest: & cur videatur, in causa est color. Rodolphus de priori tantū genere loquitur, quorū euinmodi rursum discriminē est: ut partim cōmunia, partim propria dicantur. Cōmunia sunt, quæ pluribus cōprehēdi sensibus possunt, ut magnitudo, numerus, quies, motus, figura. Propria, quæ singulis modis sensibus cognoscuntur, ut color visu, sonus auditu, olfactu, odor, sapor gustu, tactu, frigidum, calidum, humidum, siccū, quæque alia eius generis sunt. Hæc sunt semina. Aristotelē authorē secutus hoc dicit, qui putat omnē cognitionē nostrā oriri à sensibus. In hæmarie. Gemma est, nomen à uirtute atque effectu habēs nempe à sistendo sanguine, quæ enim Græcis sanguinem effe nemo ignorat. Plinius li. trigésimo septimo, cap. decimo. In smaragdo. Et huius gemmæ mentio fit apud Plinium, libro eodē, capite septimo. Quæda natia. Natia adiacentia sunt, quæ intrinsecus ex ipsa re oriuntur, uelutque innata sunt. Accedere dicuntur ea, quæ extrinsecus in re caldus. Verbi causa, Sunt quibus natura corpus tam firmum ac patiens dedit, ut laborem,

Adiacentium dixerit as.

inediam, frigus, aliâque id genus facili ferre possint. Sunt rursus, quibus et si natura id la-
gita non est, longa tamen exercitacione ac consuetudine id assequuntur, vt & ipsa ad ro-
leranda ea quæ dixi idonei euadant. Hæc ergo corporis patientia ac firmitudo, in pri-
oribus quidem illis natiuum est adiens, posterioribus verò accedit. *Quæ accedunt*
autem Ad hæc plene intelligenda, plurimum momenti attulerint ea, quæ de qualitate
in categoriis tradit Aristoteles. In consuetudinem. Ita interpretatur, quia Græci *ἔξω*
Latinorum quidem habitum vocant. Cicero cum alibi tum secundo de oratore, & secutus
hunc Quintilianus, consuetudinem nominant. Qualis est vis quædam tuendi, in hoc
accipiendum, quasi hæc solis insit illis quæ sensu carent: sed quod in illis nihil insit huic
præstantius. Alioqui & in animalibus quoque ea reperitur vel Cicero in officiis docet:
Principio (inquies) generi animantium omni est à natura attributum, vt se, vitam, corpus,
que tueatur: declinetque ea quæ ei nocitura videantur: quæque sint ad viuendum neces-
saria inquirat & parat: vt passum, vt latibulum, vt alia eiusdem generis. Commune autem a-
nimantium omnium est coniunctionis, appetitus, procreandi causa, & cura quadam eor-
um quæ procreata sunt. Vt essent in officio. Vt nusquam desiderant, vt officio suo fun-
gerentur. Ergo prima ferè Triplicia adiacentia tribuit animo hominis: affectiones, artes,
virtutes. Erit illa quidem. Affectiones ait trifariam considerari posse: vt natus, vt viu atque
exercitacione quæ sitis, vt temporarias momentalesque quasdam à iuni motiones, quæ vt
repente adueniunt, ita abeunt quoque subito ac recedunt. Id apud Aristotelem dicere li-
ceat hoc modo. hæc interim in secunda, interim in tertia esse species qua
litatis. Porro Boëtius in categoriis Aristoteles scribens, ait non esse absurdum, si res eadẽ
diuersis considerata modis, diuersis item generibus subiiciatur. nequid obtrudent hic isti,
qui inter omnia ea quæ sub diuersa genera cadunt, realem nescio quâ subesse aut distin-
ctionem. Qua in parte erroris coarguere eos poterat vel Thomas ille Aquinas, qui figu-
ras & patibiles qualitates, prout varîe considerantur, modo ad primum, modo ad tertium,
aut quartum genus qualitatum pertinere existimant. Verû hæc non perinde amidebunt
scio Dominico de Fladria: quare ne is nobis negocium faciat, & in sua arena imparatos
adoriatur, his missis, cetera persequamur. Regendum auferendumque. Id tum fit, cū
adeo nobis affectus dominantur, vt quodcumque impulerint illi, vel nolentes sequi cogi-
mus. Sanè initio non difficultissimum est obuiam ire affectibus, ac postquam semel ac iterū
tertiūque illis fueris obsecutus tantas interim colligunt vires, vt inuitum quoque ac renitẽ
tem quoquo uersus impellant. Quam alie. Artium, inquit, alie cognitiuæ sunt, alie
actiuæ. Cognitiuæ sunt, quarum finis cognitio est, vt sunt quas physicas vocant ac ma-
thematicas, quæque sermonis artificium docent, vt grammaica, rhetorica, dialectica. Acti-
uæ, quarum finis est actio, vt sunt quæ partim mechanica, partim morales dicuntur. Sed
de his rursus libri sequentis capiti, secundo & nono. Quintilianus secundum institutionum
libri capite decimo nono, tria artium genera facit, inspectiuum, administratiuum, & effe-
ctiuum. τὸ θεωρητικόν, τὸ πρακτικόν, καὶ τὸ ποιητικόν.

Cic. de his fuf.
s. de. finib.

Affectioi triplex
consideratio.

An species eadẽ
possit diuersis
subesse generi-
bus

Dominicus de
Fladria.

Artiũ diuersitas.

Actuum nomen quid hic designet, quomodo diuidatur, & quantã
huius loci commoditas. CAP. XII.

B adiacentibus oriuntur actus, unum quodque enim pro
modo naturæ suæ, utque aliter aliterue affectu est,
agit. Actus autem in præsentia non ita accipiendus

est ut à passione distingatur: sed ut sit actus, id quocumque
aliquo modo exerceri afficique dicimur. Ita & timere, & audire

est ut à passione distingatur: sed ut sit actus, id quocumque
aliquo modo exerceri afficique dicimur. Ita & timere, & audire

est ut à passione distingatur: sed ut sit actus, id quocumque
aliquo modo exerceri afficique dicimur. Ita & timere, & audire

dolere, & egrotare, quiescere etiam & uacare, nobis actus
erunt. omnia enim, cum actus rei scrutamur, uenient conside-
randa: & argumenti aliquid in hanc illamue partem dabūt.

Possumus (si uideatur) actus pro adiacentium, è quibus na-
scuntur, uarietate distinguere: Vt sint alij qui proueniant ex
natiuis, ut in igne calere, lucere in sole, in animali pasci, moue-
ri, natate, uolare, dormire, ingredi, uigilare. Alij, qui à con-
suetudine firmatis ueniant, ut scribere, orare, mederi, iacu-
lari, gubernare. Alij, qui ex subitis prodeant affectionibus,
& breui momento pratercuntibus, ut rubere ex pudore, ex
metu concuti, ex leuissima gestire. Sunt etiam qui nihil effi-
ciunt, sed intra se consumuntur: ut sunt currere, ambulare, no-
lare, uidere, audire, intelligere. Quidam, qui præter se ipsos
opus absolunt: ut ædificare, domum efficit: texere, pannum:
scribere, literas. Et hi quidem, qui nihil extra se efficiunt,
alij quidem propter finem aliquem fiunt. Vt qui ambulat, uel
idcirco id facit, ut aliquid perueniat, uel sanitatis causa. qui
uidet, ut aliquid percipiat, qui dormit, ut lassitudinem po-
nat. Alij, uel carent fine, uel in prospecto non habet. Vt gau-
dere planè caret fine: nemo enim est, qui quem in usum gau-
deat, dicere possit, nisi ut gaudeat. Sic etiam dolere, egrota-
re, metuerè: sperare, irasci. Si quem enim interroges, quem in
usum irascatur, in nullum dicat: sed quia iniuria pronocatus
sit, facere aliter non posse. Sic etiam qui amat. Quamquã hic
fortasse possit dicere, finem sibi esse, potiri re cupita: & ira-
scens ita dicat, finem sibi esse uindictam. Verum hi fortè fi-
nes sunt eorum, qui amore atque ira perciti agūt. Amoris cer-
tè & iræ non sunt fines: cū utrumque asequi & commodius
fortasse possent, ut nō amore & ira sese torquerent. Incōsul-
tus est enim omnis animi subitus affectus: & ad eā partē ani-

Diuisio actuum
prima. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
secunda. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
tertia. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
quarta. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
quinta. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
sexta. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
septima. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
octaua. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

Diuisio actuum
nona. Actus qui sunt natiui
Actus qui sunt habitus
Actus qui sunt affectionibus
Actus qui sunt consuetudine
Actus qui sunt breui momento
Actus qui sunt intra se consumuntur
Actus qui sunt propter finem
Actus qui sunt sine fine
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet
Actus qui sunt in prospecto non habet
Actus qui sunt in prospecto habet

que sentiuntur pati: mentem ab iis que intelliguntur, imaginē
quandam & simulacrum patiendi accipere. Quo fit, ut exi-
stentia tantum & præsentia sentiiri possint, intelligantur au-
tem & absentia, & que interiorerint, que non dum sunt na-
ta. Sic ea que sensibus obiciuntur, similia sunt efficienti-
bus. Artes omnes scientiæque, eis circa que uersantur com-
parate, pronuntiatis poterunt ascribi. Ea cuiusmodi sunt, suo
loco dicitur. Subiectum autem propriè omniū id est, quod
ex decem primis rerum generibus, Græci *ἐννοιᾶς*, nos essentiā
(si per grammaticos liceret) uerbum ē uerbo diceremus, nūc
substantiam dicimus. Huic enim reliqua omnia immixta: hæc re-
ceptatulum est fundamentumque omnium. Magnitudo autem,
quam inter adiacentia numerauimus, si substantiæ compare-
tur, adiacentibus accedit: sin reliquis conseratur adiacenti-
bus, subiecti habet uicem. non quidem ut in ipsa sunt adiacen-
tia, sed q̄ nequeant nisi illius interuentu, ea præsertim quæ
corpori adiacent, in substantia reponi. Neque enim quicquid
album uel nigrum, sine ulla magnitudine cogitare possumus,
nec calidum uel frigidum, nec durum uel molle, nec aliorum
huiusmodi quicquam. Quare si dicam, musicum album esse:
musicum certum est à musica dici, id autem est adiacens. pa-
tet ergo, non esse subiectum albi. Sic iustum probum esse, in
suis non est subiectum probitatis. iustus enim à iustitia nomē
habet, iustitia uerò non subiectum est probitatis, sed spe-
cies. Si autem dicam hominem prudentem esse, homo est
subiectum: substantia enim est homo. Ita aquam frigidam,
aqua substantiæ est nomen. Ita bouem occidi, bos substan-
tia est in quam tendit, occidendi actus: sic, ut in ipsam se re-
cipiat. Ex quibus faciliè perficitur id quod diximus, ea quæ

sensibus mentisque agitationi exposita sunt, non satis rectè
ad hanc nostram rationem posse subiecta dici. Quid ergo,
si quis cum quærat de illis, per hunc se querere locum cre-
dat? Erratum erit quidem, sed cuius iubeam securum esse eū
qui inuenire cupiet. Id enim agat, ut inueniat: si potest ex
propriis locis, optimum quidem erit: certiore nanque cur-
su intentionem mentis diriget. Sin minus potest ex propriis,
at undecumque potest, dummodò inueniat. In artibus enim,
quæ operis gratia discuntur, non quàm exactè præceptio-
num fines distinguas, sed quàm commodè illis utare, solet
estimari.

[Iam in pronuntiatis.] Cicero prima Tusculana pronuntiatum vocat quod Græci *ἐξέταξις*, M. Varro prologium, hodie partim enuntiationem, partim propositionem appellant, Aristoteles in libro *ὑποθέμενων*, *ἐξέταξις*. Ea est oratio perfecta, a, verum saluam significans. Ut, Trahit sua quemque voluptas. Non omnia possumus omnes. Adeo à teneris consuecere multum est. Octo enim significationes fecere.] Fecere (inquit) octo significationes uerbi huius, sed ita id fecerunt, ut ad hunc modum fieri possent & plures, quæ tamen omnes non tam fuerint diuerse ab iis quas diximus, quin in eas possint recidere. Agentium enim actus.] Id uulgo huncin modum offerri consuevit, Actus actiuorum sunt in patiente prædisposito. Ex Aristotele secundo libro de anima. Sentiendi enim subiecta.] Obiecta (inquit) sensuum, agunt potius in sensus ipsos, quàm illorum actioni subiciantur: ac rursum sensus, etsi agere videantur, patiuntur tamen ueris quàm agant. Id quod de auditu, gustu, odoratu, tactu, questionem non habet, de visu sunt qui dissident. Qua de re compluscita Macrobius libro septimo circa finem, & Aulus Gellius libri quinti capite decimo octauo, ut præteream dissertationem illam Aristotelis in li- bro *ὑποθέμενων* uel *ὑποθέμενων* aduersus Platonem. Quod ex decem primis.] Hæc à dialecticis enumerantur, substantia, quantitas, ad aliquid, qualitas, actio, passio, ubi, quando, stum esse, & habere. Græci *ἐννοιᾶς*, nos essentialia.] Quintilia- nus libro tertio: Aristoteles, inquit, elementa decem constituit, circa quæ ueritas uideatur omnis questio: *ἐννοιᾶς*, quam Plautus essentialiam vocat: nec sane est aliud eius nomen Latinum &c. Meminit idem author eiusdem Vocabuli libro secundo, capite decimo quinto. Et rursum octauo libro capite tertio. Multa, inquit, ex Græco formata noua, ac plurimas à Sergio Flauioque, quorum dura quædam admodum uidentur ut ens & essentialia: quæ cur tantopere alperneantur nihil uideo, nisi quod iniqui iudices aduersus nos sumus, idèque paupertate sermonis laboramus. Seneca in epistola quadam negat *τὸ εἶναι καὶ τὸ ὑποθέμενον* latine exprimi posse. Qua de re plurà Laurentius Valla. Sed quod nequeant. Id hodie in scholis, haud scio quàm aptè, dici solet ad hunc modum. duplex esse subiectum accidentium, unum quo, alterum quo subiectum quod, illud uocant, cui ipsi accidentia uerè insunt: ut est sola substantia. Subiectum quo, sine cuius interuentu, principali illi subiecto inesse non possunt quod genus est magnitudo, id est, quanti-
tas continua.

Pronuntiatum
ἐξέταξις
Prologium
ἐξέταξις

RODOL. AGRIC. DE INVENT.

DE LOCIS EXTERNIS, ET PRINCIPIO

de his quæ cognata uocantur.

Quæ uocentur cognata, quid causas, quot causarum sint genera, quid efficiens, quid finis, & quomodo efficiens diuidatur. CAP. XIII.

Xterni loci sequuntur, quorum prima sunt quæ congenata dicuntur. De quibus dicturus, ueniam mihi uerbi istius impetratam uelim, quemadmodum in reliquis nonnullorum nominibus, non aduersas optauerim lectoris aures. Vt enim traderem locos alia distinctione & ordine, quam sunt ab aliis ante me tractati, res ipsa mihi persuasit. Oportebit itaque penes illam, ut huius facti mei, sic etiã mominum ipsorum, uel rationem esse uel culpam. Nec inueni sanè quo alio nomine complecterer causas, & eueta, quam cognatorum cum sint alteris altera nascendi ac proueniendi origine coniuncta. Sunt ergo cognata (ut diximus) causæ & effectus. Causarum genera euenta. Causas Aristoteles quique cum secuti sunt, quatuor fecerunt: materiam, ex qua res fit: formam, per quã est: efficientẽ, a qua fit: finem, propter quem fit. Sed materia & forma in partibus dicta sunt: efficiẽtẽ & finẽ dicemus. Causam igitur in præsentia dicimus rem, cuius in euenit aliquid. Vt autem aliquid eueniat, necesse est esse id, quod uim efficiendi habeat, cuius efficiẽtia fieri formarique res possit. Deinde id, si non aliquo ad agendum moueatur stimulo, iners se-gnẽque manebit. aded nihil fit in rerum natura temerẽ, & cui ratio non constet: omniãque propositum sibi destinatũque finem habent, propter quem faciunt cuncta. Qui tametsi rebus ipsis nonnuquam sit ignoratus, ut sunt ea, quæ expertia sensus, naturæ tantũ in agendo sequuntur impetũ: author tamen ille conditorque nouit, cuius in agendo munini & iussis parent. Id ergo quod faciendũ rei præbet operã, efficiẽs est. Id

Efficiens

DIALECT. LIB. I.

cuius gratia fit res, finem uocamus. Vltimum est enim in agendo, & quod ubi consecuti sumus, desinimus ulterius tendere. Est autem potissima causarum omnium, finis. Nã materia forma expertis, rudis est & inculta, nec in ullius rei transitu hominem. Forma si desit, efficiẽtis uis prouenire nequit. Efficiens nisi finis cupiditate permotum manet, otiosum. Facile itaque liquet, finem, quanquam usu effectũque postremus sit, omnium tamen esse propositum atque institutione primum. Efficiẽtium duplex est conditio. Alia nanque necessitatẽ in agendo sequuntur, alia delectum. Necessitate agunt, quæcumque consilij iudicijque expertia sunt: ut ignis proposito sibi quod iri possit, nequit non urere. Et terra uerno tempore non herbã, non quicquid aliud pro loci celiue ingenio solet, potest non procreare. Delectu agunt, quibus liberum est agere uel non agere, ut homines illis in rebus, quas consilio rationẽque administrant, fortasse & brutorum nonnulla, quæ docilia sunt, & iudicium quoddam quandamque deliberationis imaginem habent. Quanquam Aristoteles putat, non agere ea, sed agi potius: proinde enim ut speciei rerum perceptarum mouetur rapi, nec contra id quod uidetur, obtinui posse: opinionemque sequi, non quam uelint, sed quam a rebus acceperint: nec posse non trahi eo, quod expetendum ipsis uidetur: nec non fugere, quod apparet uitandum. At uerò si nonnunquam inter duo uelut in ancipiti pendeant, id non enenire, quia consilio in hanc uel illam deducantur partem: sed quia duabus propositis rebus, & ex æquo ferẽ ad se rapientibus, non aliter quam nauis inter diuersas disidentẽsque deprehensa fluctus, incerta & dubia uidetur cui potissimum cedat: utque illa persẽpẽ, non quã gubernatori uisum est agitur, sed quã uindarum rapuit cumulus uolentior: sic ista non suum nutum habent, sed

Finis.

Potissima causa
tium, finis

Efficiẽtium di-
uisio prior.

Vide Cic. I. Top.

po. rem. h. ad

an. u. n. g. de. u. l. d. i. d. i. a. n. i. s.

sed. d. o. a. d. i. o. n. e. m. u. e. n. i. e. n. t. e. m.

h. o. t. e. s. t. i. u. s. i. n. g. u. i. s. i. n. d. i. c. i. t.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

l. i. b. i. n. o. g. r. a. t. i. a. i. d. e. a.

inditam tantum à rebus cōmodi aut incommodi specie sequū-
tur. Hominē autem cum diu multumq; pensitata re delibera-
uerit, nō tamen quod res suadet, sed quod animus iubet, sequi
crebrō uidemus. Potest enim in ea quæ deliberando dānauit,
præceps cōtra consilij sui sententiam ruerē: & contra, toto
impetu fugere, quæ sibi maximē expetenda sunt uisa. Verū
hæc utcumq; sunt, nō planē liberum esse brutis agendarū re-
rū arbitrium, non uidetur abhorrere à uero: delectum tamē
agere, quando malarum est ipsis bonarumq; rerum discrimē,
nemo (quod equidem credam) repugnet. Rursus quæ ne-
cessitate agunt, eorum quædam naturæ conatu, alia externa
ui agunt. Conatu naturæ agunt ea, quorum agendi principiū
est intra ipsa, nullo extero adiuuante. Vt ignis urit, quoniam
caloris uis qua urit, natua est ipsi. Itaque nō deficit res istas
agendi uis, neque cessant agere, quandiu est copia ipsis alicui-
us, in quod efficaciam suam explicare possunt. Violenti uel
(ut diximus) sui externa agere dicuntur quibus ab alio uis est
agendi inserta, Vt aqua feruens calefacit: uerum non sua, sed
ignis ui, à quo calorem accepit. Sic lapides, & si qua alia mit-
tuntur tormentis, supra se & in sublimi posita disiciunt, non
proprio impetu, sed eo qui iacentium uolentia ipsis est intor-
tus. Itaque non est diuturna uis istorum, sed remittuntur, frā-
guntque quātum possunt inditum sibi conatum, & statim red-
duntur naturæ suæ. Inde fit, ut initio uehementissimus sit ip-
sorum motus, ut qui sit impellenti proximus spatio, deinde
paulatim amittat uires, & elanguescat. Sed eis quæ neces-
sitate agunt, ad agendum sufficit, ut possint agere: quæ uerō
delectu aut consilio, ut etiam uelint est opus. Quæ causa est
quod in cōtrouersis ijs, quibus factū nec ne sit aliquid qua-
ritur, colligi solet, uoluerit deinde potuerit ne quis facere id,

Eorum, quæ na-
turæ necessitate
agunt, diuersitas.

Vt facit Cicero
pro Milone &
Roscio Ameri-
no.

quod arguitur fecisse. quæ si probata fuerint, facillima est ei
quod tertium sumi solet, id est, quod fecerit, probandi uia.

Est & alia efficiētium discretio. Quædam enim sunt (ut
Græci aiunt) ^{uicē} hoc est, præcipua & imperantia, quædam
obsequuntur & ministrant. Et horum, alia agunt, alia agen-
di sunt instrumenta, ut in domo faciēda, architectus impe-
rat: qui quo modo fieri quicque debeat, iubet. Is qui lapidem
sculpsit, qui parietem extruit, qui cædit aptatque materiam,
ministrat. Instrumenta sunt securæ, terebra, mallei, & qua-
cunque sunt alia, quibus opus suum explicat. Sic in bello, ciui-
tas uel princeps author rerum gerendarum imperat, miles
obsequitur: equi, arma, omnisque copia impedimentorum mili-
tariū, instrumenta sunt belli. Sed de efficiente hæc tenus.

Nec in uilius rei transit nomen. Id est, Materia formæ expers, neque homo neque
leo, neque aliud quiduis esse dicitur, etiam si nihil horum omnium est, quin ex ea fieri
queat. Fortasse & brutorum. Hac de re longa disceptatio est apud Laurentiū Val-
liam libro primo in dialecticē. Porro ad totum hunc causarum locum planē intelligen-
dum, plurimum contulerint ea, quæ Aristoteles habet secundo libro physicorum, & Ci-
cero in topicis.

Fines eo ipso modo distingui, quo bona: & bifariam in unaqua-
que re accipi eos posse. Præterea plures nonnunquam in eadem
re fines esse, & quod primum sit in agendo, ei finem destinari po-
stremum.

CAP. XV.

Inē potissimum esse causarū diximus. Is enim est cu-
ius gratia omnia agunt. Agunt autē omnia boni alii
cuius gratia, & quicquid bonū esse sibi, uel natura
monstrauerit, uel ratio persuaferit, in id referuntur. Quo pa-
to ergo ratio boni in rebus discreta erit, eodē & finis sume-
mus diuersitatem. Quædā enim sunt per se bona, quædā quia
alijs conferunt bona dicuntur. Quæ per se sunt bona, ea cer-
tum est summa esse, & supra quæ nihil sit expetendū. Et sunt
(ut breuissimē dicamus) status uniuscuiusq; rei in suo genere
perfectissimus. Summum itaque ignis bonū est, & supra quod

Secunda diuisio
efficientium, ^{uicē} hoc est, præcipua
obsequuntur & ministrant. ^{ut in domo faciēda}
architectus imperat: qui quo modo fieri quicque debeat, iubet. Is qui lapidem
sculpsit, qui parietem extruit, qui cædit aptatque materiam,
ministrat. Instrumenta sunt securæ, terebra, mallei, & qua-
cunque sunt alia, quibus opus suum explicat. Sic in bello, ciui-
tas uel princeps author rerum gerendarum imperat, miles
obsequitur: equi, arma, omnisque copia impedimentorum mili-
tariū, instrumenta sunt belli. Sed de efficiente hæc tenus.

ut in domo faciēda
architectus imperat: qui quo modo fieri quicque debeat, iubet. Is qui lapidem
sculpsit, qui parietem extruit, qui cædit aptatque materiam,
ministrat. Instrumenta sunt securæ, terebra, mallei, & qua-
cunque sunt alia, quibus opus suum explicat. Sic in bello, ciui-
tas uel princeps author rerum gerendarum imperat, miles
obsequitur: equi, arma, omnisque copia impedimentorum mili-
tariū, instrumenta sunt belli. Sed de efficiente hæc tenus.

qui nauem fabricatur, non id querit, ecquis ipsa sit nauigatu-
rus, modò extruat nauem. Sic qui ligna cædunt, qui anchoras
funèsque parant, non illi nauem spectant, sed ut materiam so-
lam præbeant, instrumentū nauticum parent. Quò fit, ut uir-
tus, quoniam optima est, laboribus & sudore queratur, ut
quæ in arduo sit & longissimè posita, cuique parandæ omnia
alia sint destinata, Viti uerò & uilia omnia, ad manum sint,
& (ut inquit Hesiodus) cumulo liceat accipere.

Agunt enim omnia boni alicuius causa. Quisquis agit idcirco id facit, quò con-
sequatur aliquid, quod aut re vera bonū sit, aut certè ipsi tale esse videatur. Nec enim
omnibus. Pulchrum me hercules hac de re carmen est Scuerini Boëtij de consolatione
Philosophiae libro tertio, Quantas rerum flectat habenas, Natura potens, quibus immen-
sum Legibus orbem prouida seruat &c. Sic bonum esse dicimus sibi. Laurentius
Valla ei, quàm sibi dicere maluisset. Posse vnus Plures esse fines. Hoc quoque intel-
lectu accipi debeat, ipse Rodolphus & explicat capite sequenti. Sed fortassis est. Cur
non potius gloria aut lucrum ipsum? Certè nemo nauat operam literis ad consequen-
dā gloriā aut lucrum ipse ad lucrum aut gloriam ipsam multi. Et vt inquit Hesiodus.
Exponit quid sibi apud Hesiodum velit τὸ λαδόν. Verius porro ipsius poetæ super hac
re sic habent.

Hesiodus.

Τὴν μὲν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἰστίην ἔλαδον
Πνιδίω, ὅλγην μὲν ἔδωκε, μάλα δ' ἔγχευε νόστον,
Τὴν δ' ἀρετὴν ἰδρῶτα θεοὶ προσηγορεύουσι ἰδνῶτα
Ἀδάνταται, μακρότερόν δ' οὐδὲν οἱ μὲν ἔχουσιν.

De euentis, effectis, & destinatis, idem & effectū dici posse & cau-
sam. Vnus euentus, in suo genere unā duntaxat causam esse: & unius
rursus causæ, unum proximum & per se esse euentum, tum quanta
huius loci commoditas.

CAP. XVI.

Oterant (quod ad euenta pertinet) uideri sufficere
P quæ de causis diximus. Neque enim melius ratio ua-
rietasque euentorum cognosci aut tradi potest, quàm

Euentorum can-
dem esse diuer-
sitate, quā cau-
satum.

ex causis: nos tamen si quid uel proprium est huius loci, uel
hic fortasse dicitur commodius, exequamur. Euentorum
autem primū nobis est sumenda pro causis differentia. Vt
venim sunt causæ efficiens & finis: sic euenta possumus dicere
esse, effectum & destinatum. Quod enim sit ab efficiente, ef-
fectum dicere libet, quando effectus nomen aptissimè efficien-
ti coniungitur. Cicero quidem promiscue effecta & euenta

si herollo deservit me in propositis
ad neban

ea quæ à causis sunt uocat: sed causam (id quod ex uerbis il-
lius perspicere licet) ad sola efficientia redegit. At uulgò ef-
fectus nomen tam latè extendimus, quàm causam. Mibi ad lo-
quendi usum & ad propriam nominis uim, euentū commodius
uidentur dici, quæcumque ex causis oriuntur. Euentaque ef-
ficientium, rectissimè effecta dicemus, quando efficientis &
effectus nomina iuncta sunt artissimè, & in eodem genere:
& alterū agentis, alterum patientis præ se fert facie. Eritq;
hic locus nobis, quemadmodum causarum duplex: sicut enim
ille diuiditur in efficientia & finem, sic iste diuidetur in ef-
fecta & destinata. Funt autē ista plerūq; causæ & euenta,
prout uariè ultrò citroque comparantur, iungunt; eadem etiam
persæpe & fines, & efficiētia, & effecta, & destinata.
Vt in ædificatione, is cui struitur domus, primū efficiens est,
& domus finis est ultimus. Quæ autem media sunt, archite-
ctus, fabri, instrumenta, si domū ut effectum accipimus, effi-
cientia sunt: domo uerò comparata, effectoriū obtinent locū. Si
domū statuimus finē, destinata sunt, at domini respectu, quia
parandis ipsis insumitur opera, mediū quidā sunt fines. Idem
enim finem esse & efficiens, nihil repugnat, non modò diuer-
sis, sed eidem etiam, dummodò diuersa ratione, comparatum.
ut qui domū ædificat qua ipse utatur, efficiēs est domus, qua-
tenus eam ædificat: & finis, quatenus eā propter se, hoc est,
habitandam sibi parat. Sic forma & finis idem esse possunt.

forma enim omnis fere actionis proximus est finis. Materia
& finis, materia & forma, efficiens & materia, efficiēs &
forma, nequaquā possūt in idē cōuenire. Neq; enim nauē fa-
bricātī, finis esse possūt ligna, è quibus ipsam fabricatur, ne-
q; idē esse ligna possunt, quod forma nauis, sed neq; ligna ne-
que forma nauis, neque alia quæuis huiusmodi quæ ut ipsa sese

Idem diuersa ra-
tione spectatū &
causam & euen-
tum dici posse.
* Hæc tria uer-
ba ab interprete
adiuncta sunt,
quemadmodum
ipse in scholijs
refert.

qui in actus domus fieri
et in actus domus fieri

architectus, fabri, instrumenta
et in actus domus fieri

et in actus domus fieri
et in actus domus fieri

mus connexa, tria uidelicet è primis rerum generibus, id est, prædicamentis, illa ferè, quæ ubi, quando, & habere dicuntur. Et Cicero quidem adiunctorum nomine ista complectitur, nos adiuncta credimus illa esse, quæ inferius dicemus contingentia: quæ quantum ab his distent, suo loco cum explicabuntur, nobis baud erit difficile uidere. Equidem inueniendorum locorum hanc unam mihi persuadeo fuisse causam, ut quæcumque uel in rebus sunt, uel attingunt ipsas, uel quæ undecumque accita ad ipsas, aliqua parte ad faciendam de illis fidem prosint: ea in certum conclusumque redigemus ordinem, pro cuiusque qualitate, quam habent, propositæ rei comparata. Sic enim facillimè posse animum certa & non fallente uia, quæcumque de re quaque dicenda sint, erueret: si quamminimo errore perplexa, & suæ quæque reddita naturæ, intuentia sibi darentur. Placuit ergò mihi, quàm exactissimè, simul quàm apertissimè possem, cuncta distinguere: quæ fuit etiam causa addendi noua plerisque nomina, ne si in eadem subinde reuoluerer, aut aliqua manerent non nominata, aut diligentis ratio, quam in discernendis sumperam rebus, ea confundendis rursum nominibus, uel omittendis, mihi periret. Itaque ista & applicita uocauimus, & ab adiunctorum uel genere diductas, uel exeminus æcerno. Cum patcant enim latissimè, & per omnem ferè rerum eant naturam, nec ut Cicero sensit, ad solum pertinent oratorem ista, sed multum philosophis etiam, cum qui naturas rerum scrutantur, tum uel maxime qui mores hominum formant: quo quædam, & consequitur, & respondens, & respo-

Cur diduxerit ac separauerit ea, quæ Cicero uno adiunctorum nomine complexit.

piam redigere. Pendent itaque totæ quæstiones, pleræque ex loco pleræque; ex tempore: ut, An reddat Arethusa fons Alpheum anmem, ex Elide subter maria transmissum, tota ferè ex loco spectatur quæstio. Sic etiam, Nilus oriaturne ex montibus Aethiopie, quod Aristoteles negat, Ptolemæus ait: ait, ut Iuba auctor fuit, circa Atlantè habeat fontes. Iam temporis propemodum uidetur esse, possint ne diuturnitate siccari maria, & siccæ rursum obrui aquis. An ad ultimum habitatibus orientem Indis, sol in exortu continuo supra uerticem sit positus, ut Herodotus credidit. An sint populi quibus perpetua dimidio anno nox, dimidio sit dies. Et de connexis tanto plura possunt queri, quâto per plura sparguntur, quæ locus, & tempus. Quis dubitet ergò, cum uideat extra rhetoris fines queri de istis, quin possint etiam ex eis argumenta deduci:

Exemplis ostendit nò ad solum oratorem pertinere loci adiunctorum.

Vide Aristot. 1. meteororum.

Ea sunt loci. Sit ne locus idem quod ubi, & tempus id ipsum quod quando, nondum satis inter dialecticos conuenit. Sanè quæ connexa uocat Rodolphus, ea non solum modo prædicamenti videntur, quod habendi uoce intelligunt dialectici: quæ uel maxima eorum pars ex albo est relatorum. Id quod facile ostendit exempla, quæ ponitur capite vigesimo. Et Cicero quidem, Cicero in Topicis adiunctorum uocabulo omnia ea complectitur, quæ Rodolphus locum, tempus, connexa, & contingentia uocat. Equidem inueniendorum locorum, Ptolemæus, & ego (inquit) applicita simul cum contingentibus uno adiunctorum nomine cõplectimur: credidim singula inuentu fore faciliora, si res naturæ suæ longe diuersissimæ in diuersos etiam locos digressissimæ. Hæc mihi causa fuit, cur sciunxerim ea, quæ Cicero coniunxit. Ab adiunctorum si sola contingentia adiunctorum nomine intelligerentur, iam applicita ab illorum genere essent diducta. At cum utraque tam applicita, inquam, quam contingentia, eo nomine complexus sit Cicero, hinc est, ut non tam diducta ab adiunctorum genere, quàm ex æcerno illorum exempta sint. Atque hoc est quod dicit, ab adiunctorum uel genere diduximus, uel exeminus æcerno. Nec, ut sensit Cicero, Cicero in Topicis, non profus, sed magna ex parte, ad solum pertinere oratorem hunc locum confirmat. Et quidem maxima adiunctorum pars de numero est illorum, quæ ab Rodolpho dicuntur contingentia: cum quibus parum commercij esse philosophis, atque illo etiam tempore fuisse iureconsultis, id notius est, quàm ut vilo argumento sit ostendendum. Sed quid dicimus? An non ea quæ de præsumptionibus, ac coniecturis tractant iureconsulti, ex numero sunt contingentium? Sunt profecto. Sed quæstiones illas coniecturales, in quibus non tam de iure quàm de factis queritur, ij qui id temporis de iure respondebant, quo hæc scripsit Cicero, ad oratorem magis, quàm ad iure peritine arbitrabantur. Quod ut posset intelligi planius, totum Ciceronis hæc de re locum, non pigebit ascribere. Is sic habet: Ab adiunctis autem posui equidem exemplum paulò antè: multa scilicet adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus, ex edicto prætoris, secundum eas tabulas, possessionem dari, quas instituit, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad coniecturales

quæstiones pertinet, ut patet ex Aristot. 1. meteororum.

Expositione loci in oriente sit uerticem.

Si quis probet, non sit in oriente sit uerticem.

RODOL. AGRIC. DE INVENT.

causas, quæ versantur in iudicijs, valet, cum queritur, quid aut sit, aut eueniet, aut futurum sit, aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius forma talis est. Admonet autem hic locus, ut queratur quid ante rem, quid cum re, quid post rem eueniet. Nihil hoc ad ius, ad Ciceronem inquit Gallus noster, si quis ad eum quid tale retulerat, ut de facto quereretur &c. Pendent itaque. Ostendit exemplis, non ad solum oratorem, sed ad alios quoque pertinere locum adiutorum. An reddat Arethusa. P. Plinius libri secundi, capite centesimo sexto. Quidam verò (inquit) odio maris ipsa subeunt vada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheu, qui per Olympiam fluit Peloponnesiaco litore infunditur. Sic etiam, Nilus oriatur. Solinus de Nilo loquens: Originem, inquit, habet à mote inferioris Mauritania, qui Oceano propinquat. hoc affirmant Punicæ libri, hoc Iubani regem accepimus tradidisse. Igitur protinus lacu efficit, quem Nilidem dicunt. Nilam autem iam inde esse conieciant, quod hoc itagnum um herbas, pisces, beluas nihilominus procreet, que in Nilo videmur. Et cetera, que sequuntur. Eadem ferè Plinius libri quinti, capite nono. Et Seneca quoque nonnihil hac de re naturalium questionum libro quarto, & secundo historiarum libro Herodotus. An ad vltimum habitantibus. De his Indis ita Herodotus libro tertio: Est autem illis hominibus sol ardentissimus matutino, non quemadmodum alijs, meridie: è vique effluens, dū tempus est à foro discedendi, per quod tempus multo magis vit, quam meridianus in Græcia. An sint populi. Id quidā dixerunt fieri in Thyle insula, alij in nono. Vide Pliniū libri secundi, capite septuagesimo septimo.

Locus hic quid sit, unde eius sumenda diuersitas, et qui usus.

CAP. XVIII.

Locus quid sit, unde eius sumenda diuersitas, et qui usus.

Locum autem in præsentia non uelim tam scrupulosè accipi, quàm ab Aristotele acutissimè quidem: sed astruere enim dicitur locum esse extremum illud circumfusi uniuersi, rei aeris, uel aquæ, uel quocumque alio contineretur, quod quantum ad loci rationem pertinet, sit immobile. Quod esse quidem reuera proprium cuiusque rei loci non est negandū, sed nos de loco loquimur, quemadmodum Virgilius, qui ait,

Virgil. i. Aenid. Ibidem

Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt. Deuenero locos ubi nunc ingentia cernes Mænia.

Et sicut vulgò querentibus quo in loco quis sit, respondemus, in foro, et in urbe, et ruri esse. Sanè multa sunt locorum discrimina: sed ea in capita quædam colligamus, quod facilius queant perspicere.

De Locorum diuersitate, eadem ferè Cic. in partitionib. & Fab. libr. 5. quæ hic Rodol.

Locorum igitur discretio, uel ex ipsis quatenus loci sunt sumitur, uel ex ijs quæ circa ipsum sunt ducitur. Et eorum quædam naturæ sunt, alia hominum opere uel opinione

DIALECT. LIB. I.

accesserunt. In locis ipsis differentia est, qua rem, uel hic, uel ibi esse dicimus: et qua alium locum distantem, alium uicinum: et alium amplum, alium angustum: et alium sublimem, alium humilem uocamus. Ex ijs quæ accedunt loco à natura, sunt, maritimis, terrestribus, an aerius sit: aquosus an inaquosus, planus an montosus, et asper an mollis, speciosus, lucidus an obscurus, adustus sole an frigore rigens, an inter utrumque temperatus, pestilens an saluber, sterilis an fecundus. Ab hominibus, alius celeberrimus, alius desertus dicitur, sacerque et propheus, publicus et priuatus, cultus et neglectus, pudendus et honestus. Iam urbs, rus, domus, forum, templum, uicus, pro locis sunt. Iam prouincie, ut in Italia quæ, in Germania, in Hispania esse dicimus. Iam singulae urbes, ut Roma, Capua, Tarenti esse. Sic in ciuitate et in patria, et peregre esse. Sed multa est adhuc (præter hæc quæ recensimus) diuersitas, et propemodum immensa. Per omnes enim argumentorum locos, et quidem uariè numerosèque, possunt ista diuidi: sed nobis omnia completi, nec animus est, nec est necesse. Satis fuerit, hac in re querere uolentibus hætenus aperuisse uiam. Non enim in abstruso latet res, sed in proximo posita, nisi conuincere uelimus, non potest nos fugere. Huius loci usus, ius loci est, quicquid in laude, et uituperio, de patria, de ciuitate, in qua natus quis, educatus, eruditus est, ponitur. In consilijs etiam persæpe ualet. Hinc illa Macedonum interrogatio: Equid Romani uolare possent? aut quo pacto Macedoniæ montes essent transiuri. Hinc Hannibalis in Italiam transgressi exhortatio militum, ut acriter pugnarent, quippe qui à tergo Alpibus, à latere duobus maribus clausi, nulla sperarent effugia: at contra Romanis, timidus esse licere, qui in tuta fugam suam conferre possent. Hinc Milonis inuidia,

ingentia rem, ut in aere nebulosum dicimus & vento sum: in aqua limosum, piscosum: sic in terra herbidum, arboribus refertum. Eiusque generis item sunt, altum, humile, mons, uallis, tumulus, lacus: quorum nihil per se intelligi potest, sed omnia ex alio spectantur. Sic in corpore hominis, armatum, uestitum, praecinctum, calceatum dicimus, & sanguine conpersum, & luto oblitum, & pulvere oppletum. Alia sunt conexa quae uelut è regione & de longinquo rem aspiciunt: ut sunt pleraque eorum, quae non tam sensu possunt in re deprehendi, quam intellectu. Vt sunt quae uel in possessione intelliguntur, ut diuitiae, opes, regnum, imperium, potestas, dominium, seruitus, obsequium: quaeque reliqua huiusce sunt conditionis, ut magi stratus omnes, & omne id quo uel in homines uel in res imperium ius habere intelligitur, & quae aliam quandam coniunctionem significant rerum: ut amicus, hostis, ciuis, peregrinus, domesticus, exterus, familiaris. Sic coniugium, id est maritus & uxor: sic ciuitas, id est consentientes ciues: sic reliqua, quorumcumque cum sit in aliquo nomine, id ab alio tamē quod extra ipsum est oritur. Aequalitas autem uel inaequalitas, ut sunt à philosophis definita, differentium rerum eadem uel diuersa quantitas: ut tripedale tripedali comparatum aequale est: & tripedale bipedali, & maiora minoraque sunt inaequalia: similia etiam, ut dicuntur diuersa eandem habentia qualitatem, ut album albo: & dissimilia, quae diuersas qualitates habent, ut sunt album & nigrum: haec omnia huius loci poterant uideri, si acciperetur ueris & his ipsis quibus comparantur nominibus, & talibus etiā, quae proprie essent connexa, & non imaginem potius connexorum habere, hoc est, quae eiusmodi essent, quorum cum esset unum, etiam alterum esset. Nunc pro eo quo dicendum

Aequalitas, similitudo, & cetera id genus, an ad huc locum pertineant.

si diuersa sunt, si est inaequalitas, non est similitudo, si est similitudo, non est inaequalitas. Alio ex parte, si est similitudo, non est inaequalitas, si est inaequalitas, non est similitudo. Vide libri huius Cap. 24.

erat, minus potes potest, ergo magis potes potest: & doctior huius rei nescit, ergo indoctior nescit: quae sanè uera connexorum sunt nomina: pro eo nos dicimus, miles potest, ergo rex potest: & praeceptor nescit, ergo discipulus nescit: cum horum quoduis alterum possit sine altero esse, & rex potentior milite, & contra miles potetior rege: & discipulus praeceptore, & eruditior discipulo praeceptor esse possit. Sic etiā si dicatur, Hannibal non potuit capere Romā qui potentior fuit, ergo Gothi imbecilliores non potuerunt capere: nomina sunt connexorum ista, sed res nequaquam: non fuerunt enim eadem tempora Hannibalis & Gothorum: quare cum simul non sint similia sunt connexis, connexa non sunt. Si quis tamen ad legem quam praedixi argumentetur, ductum erit hoc è loco argumentum. At cum rarissima haec sit obseruatio, sintque haec reliquis iis quae comparata dicimus usu tractatuque similia, in eundem cum illis locum contulimus aequalia & similia, diuersaque istorum dissimilia & inaequalia. Nā ea quae nos postea dicemus similia, separatum habent ab aliis accidentibus locum, non enim in hanc significationem similia dicuntur: quod cum dicatur de ipsis, non erit difficile persequi.

Haec difficile est videre.] Duplex affert discrimen inter connexa & adiacentia. Alterum, quod in adiacentibus non modo ipsa denominantia, sed & illa quae praebent rei denominationem, in re ipsa sunt: at in connexis, id quod causa denominationis est, plane extra rem est. Alterum quod in adiacentibus ea à quibus habet res ut denominetur, sine illa re esse non possunt, in connexis possunt. Aequalitas autem.] Quod dicit, hoc est: rerum diuersarum eadem quantitas. Inaequalitas est rerum diuersarum quantitas item diuersa. Similitudo diuersarum rerum eadem qualitas est. Dissimilitudo rerum diuersarum diuersa est qualitas. Haec igitur omnia, quoties hisce nominibus significantur, ex albo sunt connexorum. Sed fieri solet, ut quoties horum aliqua inter dicendum occurrunt, tunc non his sed aliis quibusdam nominibus utamur: quo fit ut ad eum potius referenda sint locū, qui dicitur copiatorum: de quo post, capite 25. Hannibal non potuit capere Romam] Hannibal quo modo relicta Capua exercitū ipsi Romae urbi aduenit, & abiecta nuntium spe capiunda: urbis inde discessit, explicat T. Titius secundū bellū punicū lib. 3. Ergo Gothi.] Ab his duce Halarico urbe Romae obsessam captamque esse tradunt multi. Modum ac feriem capite urbis explicat Baptista Egnatius. Quoties autem & à quibus intra paucos annos capta Roma fuerit, praeter alios docet Antonius Sabellicus Enneade nona.

Aequalitas, Inaequalitas: Similitudo, dissimilitudo

Romā Hannibal capere nō potest

Gothi.

si quæren hic loci alio aspe-
re dicitur hoc patet quia
solum arguitur sic ut
speciei quæ sit affectus
generis sunt ex generis
secunda
quæ nec alia species
generis sunt ex alia spe-
ciei quæ sit affectus
loci in aut arguitur
ab antecedenti non per
ipsam sed per speciem

dens erit ad hominem. Licet enim dicere, si omne animal est, homo est, eruntque hinc inde, animal homini, & homo anima-
homo est, eruntque hinc inde, animal homini, & homo anima-
aliis, cum sit ex omnibus ferè locis tale aliquid sumere, quo
posito sit necesse aliquid sequi. ut posita definitione, sequitur
definitum: posita specie, sequitur genus: posito toto, sequitur
partes: & ad causas euenta, & ad euenta cause, & ad om-
nes ferè locos aliquid necessariò sequitur. Quid ergo fuit o-
pus nomen antecedenti secernere, si sunt ea reliquis locis, non
uni alteri, sed propè omnibus communia? Præterea libet
querere, an si dicam, homo est, ergo animal est, sit ductum ar-
gumentum ab antecedentibus. Quod si aiat, haud uideo quod
dicatur à specie ductū. Sed negat Boëtius, dicitque solum ab
antecedentibus sumi argumentum, cum per cōditionem effertur:
ut si homo est, animal est. Primum ergo magnæ infelicitatis
damnat antecedentia, cum possit ex reliquis omnibus de-
promi argumentatio, ex antecedentibus non possit. Cum enim
antecedentia aliter pronuntiari nequeant, quam quo pacto
ipse præscribit, non poterit ex ipsis confici argumentatio.
Nec enim est argumentatio: si homo est, animal est: sed
pars solum argumentationis: quæ quidem, si addideris, sed ho-
mo est, ergo animal est: tum demum erit expleta. Deinde, cum
locorum distinctio pro diuersa habitudine rerum sumatur,
quam accipiunt alie aliis comparata, ut animal homini com-
paratum, genus est: uirtuti uerò sentiendi subiectum est:
corpori & animæ, est totū. Cum ergo inter ista, si homo est,
animal est: & homo est, ergo animal est: nullum sit rerum
discrimen: qui potest fieri, ut dicantur è locis diuersis sum-
ptæ argumentationes? Quæ fuit igitur causa tradendi Boë-
tio ista hoc pacto? Dicam equidem. Vir ingeniosus, qui ui-

Tertia.

debat, si antecedentia faceret omnia, ad quæ simpliciter
illata, aliud sequeretur, non habiturum se quo consequentia
inueniret: undecunque enim duceret argumentum, si ne-
cessariò sequeretur aliud, oportebat id ab antecedentibus
dici: non habebat ergo, quod à consequentibus uocaret.
Instituit ergo, ut antecedentia per conditionem (ut dixi-
mus) pronuntiarentur, & consequentia essent eadem il-
la, mutato tamen ordine, & per contradictionem & asse-
ueranter prolata. Ut sit ab antecedenti, si homo est, ani-
mal est: deinde à consequenti, sed nullum animal est, er-
go homo non est: fietque ex duobus locis argumentatio una.
Mibi persuasum est, multò aliter sensisse Ciceronem, & uo-
luisse ex antecedentibus argumentationem duci, quoties pro-
posito conditionali, ab eo quod per conditionem antecedens
fecimus, quo ordine propositum erat, diceretur argumen-
tum: ut si homo est, animal est: deinde ab homine quod ante-
cedens fecit, ducit argumentationem, quam ab antecedeute uo-
cat: sed homo est, ergo animal est. Sic cum conuerso ordine,
ab eo quod ex conditione consequens erat, duceret argu-
mentationem, à consequentibus uocabat: ut, si homo est, ani-
mal est: animal hic est consequens, ducitur ergo à consequen-
ti, sed nullum animal est, ergo nullus homo est. Verum ista
quomodocumque libeat accipere non loci sunt, sed formæ
argumentandi. cum non rerum inueniendarum ratione,
sed certa colligende argumentationis lege constent. Re-
pugnantiæ quoque Boëtius uoluit esse contraria conse-
quentium. Sed quoniam hæc etiam per tot locos spar-
gi possunt, per quot consequentia sparguntur: & ad cer-
tum argumentandi modum sicut consequentia trabuntur: ne-
que suum poterunt proprium habere locum, & ad iudican-

Repu gnantiæ.

Antecedentium,
consequentium, &
adiunctorum voca-
bulis quomodo
hic utendum.

dum potius quam inueniendum pertinebunt. Nos ergo, antecedentia, consequentia, adiuncta, ita putamus accipienda, ut temporum ea distinguamus ordine, hocque semel in omnes accidentium locos admonitum uolumus, posse ex quolibet eorum per tres istos gradus duci argumenta, & quæque locum inuenero hoc ordine excutiendum esse. Tria autem nomina ista, quoties per se ponetur, poterunt quidem & ad pronunciata referri: sed accommodatissime naturæ proprietati quæ contingentium accedunt.

Accidens.

Vt sit accidens id nonnunquam omne.] Accidens duo potissimum significat apud philosophos. Principio, omne illud quod non est in genere substantiæ, quo intellectu accipiendum quod dicunt, nouem esse genera accidentium, quantitatem, relationem, qualitatem, actionem, passionem, ubi, quando, situm esse, & habere. Deinde id quod contingit eidem inesse, & non inesse. Id hunc in modum fuit Porphyrius. *ἁπλοῦς ὁ ἐν ἑαυτῷ ὢν, ὁ δὲ ἐν ἄλλῳ ὢν, ὁ ἐν ἑαυτῷ ὢν, ὁ δὲ ἐν ἄλλῳ ὢν, ὁ ἐν ἑαυτῷ ὢν, ὁ δὲ ἐν ἄλλῳ ὢν.* Accidens est quod adest, & abest citra subiecti corruptionem. Horum ergo significatum, neutro in presentia videtur Rodol. veram accidentia vocat res eas, quæ ita coniunguntur, ut & seungi rursum possint, & vtraque esse sine altera. Ex qua significatione Seneca ait.] Seneca in libro unico, de diuina providentia: Fata inquit nos ducunt, & quantum cuique temporis restet, prima nascuntur hora disposuit. Causa pendet ex causa, priuata ac publica longus rerum ordo trahit. Ideo fortiter omne faciendum est, quia non, ut putamus, incidunt cuncta, sed eueniunt. Olim constitutum est, quid gaudeas, quid fideas: & quævis magna videatur varietate singulorum vita distingui, summa in vñ venit. Sic quid hodie in exemplis legitur Rodolphus pro illo putamus, legit putas: & pro incidit accidit. Quæru lectionum vtra sit emendator, et rei iudicij sit penes alios. Mihi illud accidit magis ardet quædam incidunt. Et Quintilianus in corporis proiecti.] id est in declamatione ea, cui titulus est, corporis proiecti. Porro cum ex aliis quibusdam, tum ex hoc etiam loco facile perspicitur Rodolphum hominem fuisse plurimæ lectionis: & cum hæc scriberet, tum aut libros et ad manum non fuisse, aut alioqui fiducia quadam insignis memorie, illos non consuluisse. Quæ res esse solet in causa, ut homines alioqui longè doctissimi, vel in nominibus pro priis, vel in librorum titulis, vel aliis quibusdam hisce non dissimilibus, soleant nonnunquam errare. Ita Cicero ab Aiace apud Homerum dici ait, quæ non ab illo, sed ab Hector dicta esse animaduertit A. Gellius. Cui simile quiddam in eodem Cicero deprehendit & Politianus, Miscellaneorum capite quinquagesimo tertio. Quibus non ita dissimile est, id quod hoc loco fecit Rodolphus. Siquidem verba Quintilianus, quæ citat, non in corporis proiecti, sed in ea declamatione posita sunt, quæ hanc proximè præcedit, cui titulus est, eger redemptus. Ibi hunc in modum oritur pater, Quamuis iudices in tanta malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitate mirari, nullumque mihi reliquerunt impatiens genus aduersa &c. Huius generis & illud quod capite vigesimo quinto, Sp. Melij nomen ponit pro Tyberij Gracchi. Id quod facile animaduertet, quisquis legerit orationem eam Cicero in L. Catiliani, ex qua id exemplum depromptum est. Neque ita longè huic dissidet quod secundi libri cap. decimo octauo, à Megara ea dici ait, quæ apud Senecam non ab illa, sed ab Amphiryo dicuntur. Quod genus & alia quædam lectori occurrerit, quemadmodum suis indicabimus locis. Sanè si quis censor accedet tam iniquus, qui eiusmodi errata vehementius inspectan-

Errata
Ciceronis.

da, ac reprehendenda putet, si hoc ego solum respondero, homines indoctos ad istum erare modum non solere. Sic, & quæ contingantia.] Nota genus locutionis. Neque enim verbum vllum appositum est huic nominatiuo contingentia, nisi quod singulis partibus sua verba apponuntur. antecedit, & consequitur. Sic Virgilius quæquæ diuerso casu.

Protinus Orsilochum, & Buten, duo maxima Teucrum
Corpora, sed Buten aduersum corpore fixit
Loncam galeamque inter, quæ colla sedens
Inuenit, & leuo dependet parma lacero.
Orsilochum fugiens magnamque agitata per orbem
Eludit gyro interior &c.

Simile est huic illud, auctore Macrobio: etiam si Seruius longum subesse putat hyperbaton.

Interea reges, ingenti mole Latinus
Quadriugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt.
Solis auti specimen bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato cripsans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas R. omne stirpis origo
Gidero flagrans clypeo, & caelestibus armis.
Et iuxta Alcianus magnæ spes altera R. omne
Procedunt castris.

Quoniam autem adiunctorum, antecedentium, & consequentium.] Principio explicamus quid sibi velint hæc voces, ita plenius intellectu, quorum tendat Rodolphus. Antecedens est, quo posito aliud quiddam necessario sequitur. Cōsequens, quod necessum est esse, si id cui cōsequens est: præcessisse cōstituerit. Vt, quæ peperisse cōstat, eā necesse est cui viro consuetudinem habuisse. Adiuncta sunt, quæ ita aut antecedunt rem aliquā, aut sequuntur, aut eū eā coherent, ut nulla tamen præcedendi, coherendive, aut sequendi, intercedat necessitas. Verbi causa, Cædem præcedere solet verborum contentio: coherere, vel vox eius qui cædem fecisse arguitur, vel occisi vociferatio, aut genitus, vel aliud quipiam hisce non viquequaque dissimile sequi, fuga, timor, latebre, trepida ac inconstans responsio: quorum omnium nihil est, quod necessitate aliqua cū cæde iungatur: & tamē ratio ita quisquam occiditur, ut nihil horū ei cædi adiunctū sit. Ergo quæ adiuncta ali vocant, ea quemadmodū diximus Rodolphus, partim contingentia, partim applicata vocat. Antecedentia autem, & consequentia, non putat esse locos distinctos, eo quod in omnibus propemodum locis talia quædam inueniri queant. Hæc rei summa, in qua, ut quidē mihi videtur, non pessimè Rodolphus, quamvis quædam obiter interierit, quæ mihi haud dum satis probantur, quæ suis locis non dissimulabo. Contingentia verò rectè illum locum.] Quemadmodum negari non potest, maximam adiunctorum partem contineri loco contingentium: ita ne id quidem in dubium vocari debet, quædam vti que ex is pertere ad locum applicitorum, quando hæc quoque adiunctorum vocabulo à Cicerone comprehensa fuisse, ipse testatur Rodolphus. Boetij porro non aliam, ac Ciceronis de adiunctis fuisse sententiam, id vel hinc liquet, quod in tertio Topicorum libro, ita imitatus est Topica Ciceronis, ut præter exempla, nihil quicquam mutasse videatur. Sed quæ antecedentia, & consequentia.] Dnæ dialecticæ partes sunt, vna inueniendi, altera iudicandi. Prior inueniendi argumenti rationem, ac locos tradit: ac proinde Topicæ dicitur. Alter a formas quasdam tradit argumentandi, quibus diiudicari, expendique iuentum iam argumentum possit, nominaturque *κρίτικὴ, ἀπὸ τοῦ κρίναι*, hoc est à iudicando. Quæ igitur à Cic. Quint. & Boetio in locorum explicatione, de antecedentibus, consequentibus repugnantibusque præcipiuntur, ea inquit Rodolphus, ad posterius potius dialecticæ partem, quam ad priorem pertinent, quare non erant hæc referenda inter locos. Sanè Cic. ipse paulo minus in hac videtur fuisse sententia, ut patet ea quæ ab ipso de his tribus dicuntur, magis, ad explicanda formandaque, quam ad inueniendi argumenta pertinere. Verba eius

Macrobius li. 6.
faturaliorum.
cap. 6.
Aeneid. 12.

Antecedens
Consequens

Adiuncta

hic habent. Cum tripartitò igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem repugnantiã: rependiendi locus simplex est, tractandi triplex. Hactenus Cic. Verum enim vero, vt alius paulò hæc discutiamus, ascribam huc verba ipsius Rodolphi ex cap. 22. de contingentibus. vbi inter alia multa: Nec est inquit inutile, etiam si id natura rei non cogeret, plures tamen esse locos, hoc est, aditus, & vias vnius rependiende rei vt si minus vnos perducit nos ad id quod querimus, altero tamen tertiove tentantibus, aliqua parte procedat. Hæc Rodolphi verba si vera sunt, quid tandem flagiti admittit Boetius, qui antecessoria quoq; & consequentia vna cū repugnantiis inter locos inseruit? An non hæc etiam viam aperiuunt facilius inueniendi? Nonne multa sunt, quæ hæc ratione facilius inuestigari queant, quàm si alia via querantur? Et vt mihi facia antecessoria, & consequentia, certe repugnantiã non video cur reiiciat Rodolphus, eo dantur intellectus quo est hoc nomine vñs Boetius, vt paulò post dilucidius explicabitur. Quod si verum est, etiam animal antecessens erit &c.] Hoc quàm fit verū, videtur Rodolphus. Omnes certe cōfirmant, hominē esse antecessens est ad animal: nemo cōtrā, animal ad hominē. Neq; profecto viriū quicquā habet, quod afferret de omni animali: quando fieri potest, vt idem de uerba ratione acceptum, interim antecessens, interim consequens esse dicatur. Ita homo est antecessens animalis: nequit enim homo esse, quin & animal sit. Contrā, omne animal antecessens ad hominem, siquidem nullo modo fieri potest, vt omne animal sit, quin sit etiā homo. Ad hoc, quo pacto distinguetur hic locus ab aliis. R. respondeat (opinor) Boetius, non ire inficiās, quin antecessentia, & consequentia sparsa sint per locos ferme omnes: sed esse quædam, quæ facilius inuestigari queant, cum his significauerit vocabulis: quàm si aliis eadem vocibus notarentur, atque hæc sibi causam fuisse, cur distinctum istis dede rit locum, præsertim cum ne Rodolpho quidem displiceat, etiam si natura rei non cogat, tamen plures esse locos, hoc est, aditus, & vias vnius rependiende rei. Quod si aiat, haud video quod dicitur à specie dictum. Inuitus facio, vt in ista inquiram scrupulosius, ac velut censoria quadam virgula quadam notem in viro hoc, quo neminem ego in hoc diuita xat argumenti genere, maiorem meruisse laudem ausim contendere. Sed quemadmodū in speciosis ferè corporibus solent animaduerti quædam, quæ non displiceant ipsa quidē, at minus tamen placeant quàm cetera: ita haud scio quomodo in viris etiam, quā liber doctis, quædam tamen notari solent, in quibus etiā non aliis, tamen seipsis inferiores esse videantur. Et quid si (quemadmodum ait ille) quandoque bonus dormitat Homerus? id quod hoc loco, vt si vquam, Rodolpho accidisse mihi videtur. Nam quod ait, non videre se, quod iam argumentum ducatur à specie, si id quod affert, ex antecessentium loco ductum dicatur: hoc certe facile refellat Boetius, si dicat non esse absurdum, argumentum idem ex diuersis produci locis, quod ne ipsi quidem Rodolpho displicere paulo ante docuimus. ita quod addit à Boetio magnæ infelicitatis damnaui antecessentia, quod existimari perfectā inde deponi argumentationē non posse: hæc parte tantū abest, vt subscribā Rodolpho, vt demirer hominē alioqui longè diligentissimū hoc loco tā dissimile sibi esse potuisse. Certè Boetius in ea planè opinione fuit, vt crediderit ex vtriusq; tā antecessentib; quā cōsequentiis, perfectā duci argumentationē. Ex antecessentibus hoc modo: Si peperit, cū viro cōcubuit: peperit autē, ergo cū viro cōcubuit. Ex cōsequentiis: Si peperit, cū viro cōcubuit: nō autē cōcubuit cū viro, quare ne peperit quidē. Hæc ex epla ipse ponit Boetius Topicarū differētiarū li. 3. e quibus facile p̄ceptū est, sententiā illius eadē planē esse cū ea, quā Rodolphus tribuit Cicetoni. Et, vt semel dicā quod sentio, nihil aliud cōfiteri, cū ex hoc loco, tum ex aliis quibuslibet possunt, quàm cū hæc scriberet Rodolphus, tū Boetii cū libris admanū non habuisset, aut certe aliō festinanti non fuisse tantū otij, vt illos consuleret, quod cum ex his quæ dixi, tum verò maxime ex iis quæ cōtinuò subiungā, patere potest. Repugnantiã quoq; Boetius inquit) voluit esse cōtraria cōsequentiū. Quod vnde ista hæc Rodolphus? Boetius certe repugnantiã hūc in modū non finit, sed ordine cōtrario: Repugnantiã (inquit) contrariorū sunt consequentia. Verbi causa, Cōtraria sunt dormire & vigilare: ferre dormiētibus adiunctū est, quare ferre, & vigilare sunt repugnantiã. Rursus, Prudentia cōtraria est imprudentia: fraudibus ac imposturis

Repugnantiã.

obnoxii esse, imprudentiam sequitur: quo fit vt id repugnet prudentiæ. Atq; hoc intellectū eū sumitur nomē repugnantiū, nō video cur distinctū ac peculiare habere locū ea nō possit. Sed vt finia aliquando, hi si sunt errores dicendi, nō tamē id genus errores sunt, qui inficiā arguat: sed qui ex præcipiti quadā festinatione profecti videantur. Quia & aliud quiddā hic mihi venit in mē, de quo postea, capite vigesimo septimo. Illud hic dicā, sum mā à me gratiā iniurū, si quis secus habere ista ostēderit, quā vñm est mihi, quādo nō hil mihi tā cordi est, quā vñm omnib; optimē sensisse videatur Rodolphus, cui ego viro tribuo tantū, vt nūquā ipse mihi creda minus, quàm quoties ab eo me dissentire res cogit.

De contingentiis, & vario ipsorum usu. s. 1120. CAP. X XI.

Rimū accidētū genus, cōtingentia diximus, quoniā Cōtingentia cur dicitur.
P circa rē cōtingant, id est eueniāt, ea quidē cōditione, ut siue ista nō eueniāt, res existere: siue res nō existat, ista euenire possint. Vt pallor & ante ægritudine. Nā potest quis pallere, ut non ægrotet: & ægrotare, ut nō palluerit. Sic iurgium ante cædē. Potest enī iurgatus quis esse, ut nō occiderit: & alius occidisse, qui nō sit iurgatus. Sic forma ad luxuriā. Nā & formosus frangi, & deformis potest esse profusus. Miretur fortē quis, cū videat pallorē, ægritudinē, formā, luxuriā, adiacentia esse, & iurgium, & cædē actus, quare iā ea cōtingentiā faciamus: aut quid hoc loco sit opus, si illo satis fuerit hæc explicata. Non est ergo nobis ignordum, locorum fines, non tam pro rerum uarietate, quā ex se ipsis accipiunt, quàm pro habitudine eorū, quibus applicantur, distinguere. Sic candor, adiacens est nigris, & coloris species, & contingens pulchritudinis. Nec est inutile, etiam si id natura rei non cogeret, plures tamen esse locos, hoc est, aditus, & vias vnius inueniendæ rei, ut si minus unus perducit nos ad id quod querimus, altero tamen tertiove tentantibus, aliqua parte procedat. Differunt autem à connexis contingentiã hoc pacto, quod connexa uno significanti nomine, quod continuo, ut prolatum est, & eam rem indicat, in qua est, & id quod extra ipsam est, unde id oritur nomen. Nam cum diuitem dicis, accipis statim eum

G ij

Cōtingentia cur dicitur.

Cice. pro Roscio Comedo. Scrupus.

Solutio.

Quo differat cōtingentiã à connexis.

referuntur. Quæ quidem si magis latius pateant quam ea quibus addibentur, communi nomine signa uocantur: ut quod percussus sit, quia cicatricem habeat: potest enim cicatricem uel quia ceciderit, uel ex ulcere habere; & gravidam esse, quia tumescat uterus, quia uel ueneno uel morbo potest tumescere. Sin uero uel minus pateant, ut ignem esse quia fumus sit: potest enim & sine fumo ignis esse: uel ite ex equo, ut sciam esse quia habeat lac, & si uel ignis, id est, indicia uocantur. Ea Quintilianus inter argumenta non putat habenda, quia nihil post se dubij relinquunt. Quod quidem acutissimo uiro miror potuisse in mente uenire. Ergo in nihil eorum, quibus mathematici inuenta sua colligunt, argumentum esset, cum certis & de quibus non possit ambigi rationibus omnia demonstrent. Cumque id agamus argumentando, ut quam minimum dubitandi relinquamus locum, qui potest fieri, ut qui ad liquidum in dubitatumque rem perduxerit, uideatur non esse argumentatus? At nos incerta plerumque pro manifestis argumenta sumimus, quanto melius igitur res ipsa nostro consuluit pudori, ut faciat ipsa per se fidem, ne cogatur in locum eius is qui dicit suo succedere mendacio.

Sic forma ad luxuriam, id est luxu, uitium oppositum frugalitati: vulgi more non libi dinem intelligas. Quintilianus in Mathematico. Verba Quintilianus eo in loco sic habet: Virum fortem dixit, & parricidum. Vicina sunt hæc, etiam si dissimilia: paria uiribus, etiam si mente dissentiant. Quid enim me aliud notabilem fecit in bello, quam quod non parco cadentibus, cruore non satior: exultans super statutorum corporum strages, palpitantibus adhuc cadauentibus alacer insisto? Et Paulus post: Crede pater, & parricidum tu facile est quam fortiter facere, cum utrinque de fato est. Huc pertinet etiam. Hunc morem accusatoribus fuisse facile ostendunt actiones Ciceronis in Verrem. Et quod idem author pro Caelio, plus opere sumit in diluendis ante actæ uitæ criminibus, quæ in iudicium non ueniebant: quam in eo, cuius gratia erat constituta questio. Afrubal apud Varum. Alium. Secundi belli punici anno duodecimo, Afrubal ater Hannibal, cum ingenti exercitu in Italiam uenit, qui cum se fratrem in Vmbria occursum literis illi significaret, cæque literas interceptis Romani, priusquam ad Hannibalem perlatæ fuissent: Claudius Nero consul non cunctandum ratus tempore tali, neque expectandum decretum tenatus, cum sex millibus peditum & mille equitibus noctu castra egressus, M. Lurio collegæ sese cõiunxit, ut nihil late suspicantem ambo iunctis uiribus aggredirentur Afrubalem. Horum ergo coniunctionem subodoratus est Afrubal ex his signis, quorum mentionem facit

Rodolphus. Quæ de re ita Linius eius belli lib. septimo, Moram (inquit) pugna attulit, quod Afrubal protectus ante signa cum paucis equitibus, seuta uetera hostium notauit, quæ ante non uiderat, & strigiosiores equos, multitudine quoque maior solito uisa est. Su spicat id quod erat, receptui propere cecinit: ac misit ad flumē, unde aquabatur ubi & ex cipi aliqui possent, & notari oculis, si qui forte adustioris coloris, ut ex recenti vi, essent &c. Hannibal etiam cum exercitum adiuuisset ubi. Hæc de re hunc in modum Linius, secundi belli punici lib. sexto: Minuere (inquit) etiam ipem eius & alie parue magnæque res magna illa, quod cum ipse ad memia uiribus Romæ armatus federet, milites sub vexillis in supplementum Hispaniæ profectos audiuit: parua autē, quod per eos dies cum foret agrum in quo ipse haberet castra, uenisse, nihil ob id diminuto pretio, cognitū ex quadam captiuo est. Cicero quoque Catilinā [Cicero prima oratione in Catilinā meminit quidē nonnihil de difficultate eius domestica, & in secunda enumerans genera hominum eorum, ex quibus Catiline constabat exercitus, omnes fere illos egestate rei familiaris laborasse ostendit. Nusquam tamen (quod sciam equidem) angustiam rei familiaris in argumentum assumit, ut ostendat publicum aliquod malum illū meditari. Iam & quæ innotate dicuntur.] Cicero in partitibus & innotata, uerisimilia uocat, & ex quibus, proptiam rei notam. Ea Quintilianus inter argumenta.] Quintilianus libro quinto, non tantum signa necessaria, sed & ea quæ necessaria non sunt, esse argumenta negat, sed argumentis sane inualidis. nā quod ait, ubi sunt signa indubitata, ibi questionem non esse, id ego iudico non uisum quæque esse uerum, tamen enim postquam ipsa cognita fuerint, nihil post se dubitationis relinquunt: tamen quædam iudex nondum de his est factus certior, utique quæstio ac controuersia esse potest. Quod autem subdit, ne dubia quidem signa argumenta esse, propterea quod ipsa argumentis indigent: id quoque quam fit inualidum liquere uel hinc potest, quod ex plerisque argumentorum locis eiusmodi quædam adduci solent, quæ parum habitura sint uirum, nisi aliunde corroborentur. Ergo sibi nihil eorum.] Rursum sibi dixit, ubi alius (haud scio an rectus) ei ait ipsi dixisset.

Cur nomen rei (Alij interpretationem nominis uocant) retulerit inter locos externos, & de triplici eius usu. CAP. XXXII.

Omne quoque rei, recte mihi inter accedentia conferri uidetur. Nec enim est aliud nomen quod uox ad rem significat, cādā cōsensu hominū instituta: quod, si quid aliud, uel maxime accedentiū naturā habere manifestum est. Nā & rei antequā sit, & postquā facta est, nōmē est, & aliud quoque nonnunquā eiusdem rei nomen est: ut Romulus post mortem dictus est Quirinus: & apud poetas, Hippolytus, postquam redditus à Pallade, est uirgatus. Virgilius, Cicero quidem ab etymologia, hoc est (ut ipse dixit) uerbum ē uerbo, à ueriloquio: ut aptius & mollius putamus, à notatione: ut uulgo dicimus, ab interpretatione nominis: separatim locum descripsit. Quod fieri posse non abnuo, & nonnunquam argumenta inde duci apertius est quam ut ostendendum sit. Unde

G iij

innotata
tripliciter

Nomē rei, alias
notatio, siue in-
terpretatio nōis.

In Topics.

aris, neq. Cato, si sub
de finibus, de triplici
malis, ut ex epistola
græcæ, si sub finibus
illi, per se, q. dupli
ex, si sub finibus
ex, si sub finibus
per se, si sub finibus

RODOL. AGRIC. DE INVENT.

num pro Sexto Roscio. Et faciet dictorum crebra sumitur occu-
bat, dictus est uerus familiae pater. Quod autem locum nomi-
ni inter ea quae sunt in substantia fecerint, non uideo quam ra-
tionem sint secuti: cum rerum apud omnes gentes eadem sit sub-
stantia, nomina diuersa. Quinetiam & apud eosdem populos
idem nomen, per sepe aliud apud maiores, aliud apud poste-
ritatem significet, nemo nescit. Ad haec ut quaedam interpreta-
tiones conueniant, ut toga a tegendo, & dux quia ducat, &
aut discrepant omnino. Praetorium a praetore dici manifestum
est, tamen & in castris ubi consul tendebat, & in ciuitatibus
ubi ius reddebat: dicebatur praetorium. Sic codicis & li-
bri nomina si reddantur origimbus suis, neutrum hodie con-
gruet ei quod significat: quorum alterum a caudicibus, hoc est
tabulis ductum est: alterum arboris significat corticem: quod
his primum materiis rudis uetustas ad inscribendas literas
uideretur. Quamobrem cum ex his liquere uideatur, nequa-
quam nomen inter ea quae sunt in substantia numerari posse,
non inueni quem sibi locum putarem uerius magisque e natu-
ra sua conuenire. Vfus eius non simplex est. Quandoque e-
nim ex ipsa ut interpretatione nominis. Vt qui dicat, ani-
mam constare ex aere, quem in spirando haurimus: quoniam
anima, quod uentum significat, sit uocata. Sic pecuniam in
instrumento domestico esse, quia ipsa instruitur domus.

Alius est usus, cum ducimus ex homonymia, id est, agnomi-
natione, uel (ut uulgo loquimur) ex aequiuocatione argumētū.
Vt expetendas esse humanitatis artes, quia nihil tam pro-

DIALECT. LIB. I.

prium sit hominis quam ipsa humanitas. Et pessime facere
qui plebem contra patres concitent, quoniam nullum in terris
nomen uenerandum magis quam patrum. Et Isocrates in He-
lenes laude, pulchritudinem inquit admirandam maxime lau-
dandamque esse: eiusque inter reliqua signum facit, quod uir-
tutem maxime probamus, quoniam pulcherrima rerum sit om-
nium. Facile est perspectu: quomodo humanitatis, & patrum
& pulchritudinis nomen in diuersas significaciones.
Quod si occultius fiat, aut rebus in idem tendentibus, captio-
sa sit argumentatio. Sin apertius, in ridiculum per sepe ena-
dit. Vt certam esse progeniem Aeneae Neronem, quoniam pa-
trem Aeneas sustulerit, Nero matrem. Sic & in iis quae paulo
ante diximus, in quibus colendi & familiae nominum ambi-
guitas (quema dmodum hic quod sustulisse dicitur) causam ri-
diculo praebent. Alius praeterea est huius loci usus, cum
translato nomine, deinde ducimus ex re, non quam hoc in lo-
co, sed quam proprie significat argumētum. Quale est apud
Ouidiū: Quis enim celauerit ignem, Lumine qui semper pro-
ditur ipse suo? Ignem pro amore posuit, deinde ex lumine ar-
gumentatur, tanquam de uero igne loqueretur. Sic apud Te-
rentium Phormio: hisce ego dictis illam tibi tam incensam da-
bo, ut ne extinguis lachrymis, si totus extillaueris: incensam
pro irata dixit: deinde reliqua subiecit, uelut uere ardorem
crederet. Ergo propter eas quas dixi causas, nomen ab eis
quae in substantia sunt remoueri, protulique iudicium meum,
quorum diuersa si quis putabit accedere propius uero, nihil
obstabit, quod minus non me, sed quae credat optima, sequatur.

Romulus post mortem dictus est Quirinus. J. Senius grammaticus Romulum ait
dictum esse Quirinum, quod hasta uti solet, quae Sabinorum lingua curis diceretur, uel
quia Graeci κοῦρην regem uocent. Plutarchus in uita Romuli alias quoque causas quas-
dam nominis huius affert. Sed longum sit referre hic omnia. Legere qui uolet, ei osten-
sus est locus. Et apud poetas Hippolytus. J. Hinc ab equis diceretur Diana Aescu-

Epistola Paris. quae ambiguntur
dis ad Helenam

adducere autem hoc ex aliis
vel in scholis eruditionem tradunt, uel in publico de civilibus
negotij disputant, labor, quem sumunt, quo uel confutent eos
qui diuersa dixerunt, uel eorum qui secum sensere uerba con
firmant. Quinetiam tradita sunt ab authoribus præcepta te
stium interrogandorum: & astruendæ testimonijs infirman
dæque fidei, prout res poposcit, ratio monstrata: & testiũ
quoque editæ scorsum interrogationes, & confutationes ip
sorum, & asseuerationes perpetuarum orationum monumen
tis comprehensæ. Qui potest ergo fieri, quod arte sit tradi
tum, quod præscripto tractetur artis, ut id esse possit ab ar
te semotum? Nisi sine arte credimus dixisse Lucanum: Quis
tustius induat arma Scire nephas, magno se iudice quisque
tuetur. Viatrix causa deis placuit, sed uicta Catoni: cum di
uinum & humanum testimonium pariter sit una oratione cõ
plexus. Ad artem pertinent igitur (ut semel finiam) testimo
nia, quoties ex ipsis a dicente, non per ipsa fit a teste proba
tio. Sunt ergo pronunciata omnia, aut diuina, aut humana.

Pronunciatorum
diuersitas.
Vide Cic. in par
titionib. & Top.
Fab. lib. 5. de au
thoritate.

Obiectio.

Videtur hic locus similitudinem quãdam habere illorum,

quæ superius uocauimus connexa: quoniam ab oratione res
uel dicta uel pronunciata dici potest, estque extra rem ora
tio. Verum hoc interest, quòd (quemadmodum cum de conne
xis loqueremur diximus) necesse est, connexa si ueri nomen
suum debeât, simul utraq; esse: quod in pronunciatis nõ eue
nit. nam & dicimus de re aliqua, quando non est ipsa: dici
mus etiam ueluti de re, quæ tamen ipsa non modo non est, sed
ne fuit quidem unquam, nec unquam est futura. Quo facile
perspicitur, & posse rem sine oratione, & orationem sine re
esse, & pronunciata recte inter accidentia numerari. Itaque
sunt etiam & antecedentia pronunciata, ut prædictiones uat
um, fama expectatio. Et consequentia, ut rumor opinioque
de rebus ad posteritatem diffusa. Et adiuncta, ut laus uitupe
ratioque extantium, & iacta in omnem partem de præsentibus
uerba. Possunt etiã inter pronunciata numerari quæ
dam, quæ non in oratione, sed in re sunt posita, quæ quid dice
re quis uelit significat. Vt qui interrogatus, qualis esset boni
num uita, cum per arumper se ostendisset, abscondit: quod solum
in eius locum fecit, quo uolebat breuem esse ipsam pronun
ciare. Et Tarquinius Superbus, cum eminentiora papauerũ
capita decuteret, non dixit quidem, sed signo quocunque po
tuit pronunciavit, primores Gabiorum a Sexto filio auferri
debere. Nobilitas quoque huius loci esse poterit, quan
doquidem non aliud esse uidetur, quàm uel maior uirtus, uel
opes, uel res gesta, fama hominum celebrata. Diuerbia etiã,
Ne quid nimis, Modus optimus, Tempori seruiendum: quæ
et alia huius generis publico hominũ iudicio firmata sunt,
quæ locum habent testimoniorum, non iniuria quis numerauerit
in pronunciatis.

Dilutio.

Ducit pronuncia
ta per tres illos
gradus, quorum
mentionem fe
cit cap. 1. l.

Notatio.

T. Liuius lib. 1.
ab Urbe cond.

Quæ & Prouer
bia & Paræmiæ
dicimur, de hi lo
cupletissime E
ratismus.

RODOL. AGRIC. DE INVENT.

Eras. cap. II. de
locupletandi
ratione, poste-
riore cômétario.

Aristoteles, & itidem quandoque Cicero.] *Locus Aristoteles est primo libro Rhetorice* *primus, Cicero in Topicis, Quintilianus in Institutionum libro quinto cap. i. Porro non sine causa ait, & itidem quandoque Cicero. Is enim etiam in Topicis hinc locum esse ait expertum artis, tamen secundo libro Rhetoricorum diuersam esse secutus sententia, quoniam loco fit habitus: Accedunt autem ad coniecturam sapienter quaestiones, testimonia, rumores: quae contra omnia utraque similis via praecceptorum torquere ad sua causae commodum debuit. Nam & quaeestiones suspitiones, & testifonia & rumores aliquo, pari ratione, ut vix causa, aut expostio, & ex factis duci oportebat. Quare nobis & iudicantur errare, qui hoc genus suspensionum artem non putant indigere: & qui aliter hoc de genere, ac de omni coniectura praecipuum putant. Si quis iugiter testimonia.] Hoc dicit, testimonia sine pronuntiata bifariam considerari posse: primum, quatenus ab illis ipsis, quorum sunt res praesentem dicuntur: haec ut ea alie carere. Deinde, quatenus orator ea aliunde sumpta, sua accommodat proposito: quae ratione utique & ipsa sua arte cadere. Id quod & Quintilianus testis verba eius plane ostendunt. Libro enim quarto, capite de exemplis, sic habet: Nonnumquam contingit iudicis quoque, ut aduersarius, aut eius qui ex duobus agit, dicendum aliquid aut factum asserere, ad eorum quae intemistis fidem. Propter quod fuerunt, qui exempla & has auctoritates, probationum iuramentum esse arbitrantur, quod ea non inueniret orator, sed acciperet. Plurimum autem refert. Nam testis, & quaestio, & his similia, de ipsa re, quae in iudicio est, pronuntiant. Extra posita, nisi ad aliquam praesentis disceptationis utilitatem inuenire applicatur, nihil per se valent. Nisi fine alie credimus dicitur Lucanus.] Difficile iudicari est (inquit Lucanus primo Pharsalia libro) vix iustus ad gerendum ciuile bellum arma inducitur. Celsae an Pompeius: cum magno utraque iudice causam suam tueatur. Celsae enim causam nisi probaretur ipsi, nunquam illorum benignitate videretur. Contra Pompeius, non modo probatorem, sed adiutorem etiam habuit causae suae Catonem Vicefem, hominem tamen integrum prudentemque, ut haud fides huiusne an djs ipsis credendum fit. Simile quiddam apud Ciceroem est pro Q. Ligario: Principum (inquit) dignitas erit penae par, non par fortasse eorum qui sequebantur causa tibi dubia, quod erat etiam in utraque parte, quod probari posset: nec minor ceteris & iudicanda est, quam etiam di adiuvetur. Vel in oratione, eaque vel libera, & liberam orationem hic eam intelligit, quae libera, ac citra coactionem omnem profertur. Ex praefati, ad quam vii coactione quadam compellimur. Fitque haec ex praefato duobus modis, religione, & tormentis. R. Religione, cum quis iurando ad dicendum veritatem adigitur. Tormentis, quoties dolore ac cruciata veritas exprimitur. Iuratum denique orationem vocat, quae a iurato dicitur. Quaestiam, quae per quaestiones ac tormenta elicitur. De quibus omnibus multo Fabius Quintilianus libro quinto citra principium.*

Ve qui interrogatus.] Multa apud auctores passim leguntur de fragilitate vite humanae, dum alij bullum, alij sumi vrbant, alij somnium quoddam vmbrae esse hominis dicunt, alij abborum folijs ac frondibus comparant. Elegans ea de praefato esse apud Plinium in libro septimum. Quis fuerit autem qui hoc modo, quod innuit Rodolphus, breuitatem vite nostrae significare voluerit, in praesentia mihi non succurrit.

Quæ comparationis utilitas, & quomodo ea ab exemplo & similitudine differat. Tum, quo sensu id sit accipiendum, quòd comparatio duo semper in uno tertio coniungat. CAP. XXVIII.

CAP. XXIII.

Comparisonis
utilitas.

C Omparatio frequens est, & magno usui rhetori-
bus locus. Paratus enim ferè, & ad manum est. Et
quoniam ex ijs sumitur, quæ non altè sunt eruenda,

DIALECT. LIB. I

sed propemodum nota sunt, atque cōspicua: etiam expeditam
proinde uim habet ad rudiores animos permouendos. In
nomine uerò non usquequaque consentit usus. Namque apud
poëtas comparationem uocant grammatici, quam nos simili-
tudinem dicimus. quale est, At ueluti magno in populo cum
sape coorta est Seditio, & quæ sequuntur: notus est enim apud
Virgilium locus. At quam comparationem nos, illi ple-
rumque exemplum dicunt, quo nomine utitur & Aristote-
les. Est sane exemplum inter comparata, sed non omnibus
comparatis ^{utitur} conueniet hoc nomen. Quamuis enim illud apud
Ciceronem: An uerò uir amplissimus, P. Scipio Pontifex Ma-
ximus Sp. Melium mediocriter labefactantem statum Reipu-
blicæ priuatus interfecit, L. uerò Catilinam orbem terra-
rum cæde & incendijs uastare cupientem, nos consules per-
feremus? quamuis enim illud inquam exemplum sit, non ta-
men istud quod subiycimus dici poterit exemplum: Ego te
consulem pitem, cum tu me non putes consularem? Et apud
Quintilianū in milite Mariano: Tu si tribunus esses, hoc fe-
cisses? Si miles, hoc tulisses? comparationem fieri certū est:
probare enim uult, quia aduersarius, nec si tribunus fuisset,
hoc conari: nec si miles, hoc perpeti uoluisset: ergo nec illi
tribunum qui occisus est, id debuisse tentare: nec militem qui
occidit perpeti. exemplum uerò istud esse nemo dixerit. Nā
illud multò apertius apud Virgilium:

Capti¹que dolis, lachrymis¹que coacti,⁸

Quos neque Tytides, nec Larissæus Achilles,

Non anni domuere decem, non mille carinæ.

Indignitas rei comparatione, non exemplo colligitur. Hoc enim uult efficere poëta, indignissimum fuisse, capi unius fraude, & artibus eos, quos nulla uires superare potuerat.

Cōparatio quo
differet ab exem-
plo, & similitudi-
ne.

Vide de hoc lib.
2. cap. 14.

Supra cap. 10.
Similia.

Ex Quintiliano
lib. 1.

Explicemus ergo, quid differant comparatio & exem-
plum: quomodo item à comparatione similitudo discernatur.
Comparationem uocamus, cum duo, aut plura in tertio ali-
quo conferuntur, quod commune sit eis: Vt catoni licuit se-
qui bellum ciuile, ergo Ciceroni licebit sequi. Commune est
hic ambobus, sequi bellum ciuile. Exemplum est species que-
dam comparationis. Est enim uel aliquid maius, uel par, uel
minus, quod ad imitandum uitandumue sumitur. Estque ea nō
solum huius loci, sed etiam à specie ducitur: ut apud Lucanū:
Omni que potestas Impatiens consortis erit. Subiicit: Ne lon-
ge factorum exempla petantur, Fraterno primi maduerunt
sanguine muri. Romulus enim, & Remus, primi Romæ reges,
ostendunt non posse regnum in consortium miti. Et à coniun-
gatis etiam prædicimus duci. Similia sunt, quando iunguntur
aliqua, non in tertio quod sit ambobus commune, quemadmo-
dum fit in comparatione: sed utrumque in singulis, quorum
quemadmodum hoc in isto, sic illud se habeat in illo. Vt si di-
cam, quemadmodum uascula oris angusti super fusam humo-
ris respuunt copiam, sensim autem instillantibus, replentur:
sic tenera puerorum ingenia, grandia non percipiunt: modica,
& uiribus suis apta commodius addiscunt. Hic uascula
oris arcti, & minor a puerorum ingenia conferuntur, non in
uno aliquo: sed illa, in eo quod est, non admittere ea quæ impe-
tu superfunduntur: hæc, in eo quod difficiliora subito neque-
unt amplecti. Cum dixerim autem comparationem in
uno fieri, quod sit comparatis commune: nolo quinquā id fal-
lat, quod nonnunquam eis quæ comparantur, sua singulis tri-
buuntur propria. Vt si Didonem decet habitare Africā, de-
cebit & Aeneam petere Italiā. Quamquam autem non in
uno proximo conferuntur ista, non tamen argumentandi uis

Cōparatio quo-
modo plura in
uno coniungat.

in singulis est posita, sed in comuni quod ista coniungit. Neq;
enim hoc nititur Aeneas, quod uel Dido in Africa habiteret,
uel ipse Italiam petat, sed eo quod subiicitur apud poetam: Et
nos fas extera querere regna: ut sit argumētatiōis huius iste
uelut neruus: Didonem decuit peregrina regna querere, er-
go Aeneam itidem decebit. Sic etiam Iuno: Pallas ne exure-
re classem Argiuū potuit, & quæ sequuntur, deinde subie-
cit: Ast ego, una cum gente tot annos Bella gero: commune am-
bobus quo Iuno nititur, est ulcisci inimicos: ut si Pallas potuit
ulcisci inimicos suos, & Iuno poterit. Causa uerò propter
quā sic diducuntur ista potius, quā commune in utriusq; ponat-
ur, non est negligenda nobis, quamquam in nonnullis ad elo-
quendi magis, quā inueniēdi rationem pertineat: in plerisq;
tamen præcipua est, & acris in istis inuentio. Primum, quod
latius & minus dialecticè, hoc est perplexè spinosequè dicitur
ista: & latitudine, atque diuersitate decorem quandam
accipiunt. quod solū ferè sectatus uidetur Virgilius, in exē-
plo, quod priore posuimus loco. Deinde quod ea quæ poterāt
alioqui paria fortasse uideri, explicatione quid in singulis in-
ter sit, ingens plerumque in alteram partem capiunt incremē-
tum. Vt in secundo exemplo, cum posuisset primum Pallada,
nihil adiecit Iuno, quo minorem illam monstraret, quasi tur-
pe putaret, querere maiorem se alterius deæ conuicio fieri.
At cum ad personam suam uenisset, non solum opposuit se
Palladi, ut diceret: Ast ego, sed adiecit, quæ diuini incedo
regina. Nec id satis putauit: addidit etiā, Iouisq; & soror &
cōiūx: ut uel ex hac magnitudine sua admoneret, minoris nu-
minis & uelut priuatam deam esse Pallada. Postea subiecit:
Pallada exurere potuisse, hoc est, funditus enervare classem
Argiuorum, quodque plus sit, id inuis solum Aiæ inuiriā

Aeneid. 1.
Simile est & lib.
7. eiusdem poe-
tae de eadem.

permotam fecisse, de quo ipso grauissimas sumpsisse penas: se-
nerò non unum odisse, sed gentem: neque tamen euertere po-
tuisse, aut penas sumere: sed etiam bellum cum contumaci-
bus gerere, & quidem tot annos. Sic in exemplo Ciceronis
quod diximus, cum simpliciter diceretur, P. Scipio rectè se-
ditiosum ciuem interfecit, ergo nos rectè interficiemus: pa-
ria propemodum hoc pacto fiebant. Diduxit ergo, & sin-
gula suo apparatu instruxit. P. ergo Scipio cum Spuri-
um Melium mediocriter labefactantem statum Reipublicæ pri-
uatus interfecerit, quid nos? Catilinam, non statum reipubli-
cæ, sed orbem terrarum: non labefactantem, sed uastare cu-
pientem: non mediocriter, sed cæde & incendijs: eum nos, nō
priuati, ut Scipio: sed COSS. non interficiemus, sed perse-
remus? Si tamen hæc acrius intueamur, satius fuerit dicere,
duplicatis è locis constare has argumentationes. Vt sint hinc
ductæ à minoribus: Pallas potuit, ergo Iuno poterit. Scipioni
priuato licuit, ergo COSS. licebit. Hinc uerò ducantur à
maioribus: potuit ob noxā unius euertere classē Argiūm,
ergo indignum erit mihi tot annos una cum gente frustra con-
tendere: & potuit occidere Spuriū Meliū minus obnoxiiū,
ergo poterimus Catilinam sceleratissimū.

Spuriū Meliū.] Haud dubie legēdū est, non Sp. Meliū, sed Tiberiū Grac-
chū. Hunc enim occidit P. Scipio, quemadmodum refert Plutarchus in vita C. & Ti-
berij Gracchorum. Sp. autem Meliū, non à Scipione, sed à Q. Senuio Hala interem-
ptū fuisse, author est Titus Lilius libro quarto ab vrbe condita. Rodolpho ut nomen
pro nomine poneret, illud nimirum fuit in causā, quod Cicero eodem in loco vtriusque
cædis mentionem facit. Neque enim opor- tam dementem fore quēquam, qui cuiusmo-
di errata velit assignare librarijs, quando eiusmodi esse non solent errores hominum in-
doctorum. Cui etiam accedit illud, quod quemadmodum hoc loco, ita etiam post, semel
atque iterum nomen Sp. Melij, pro Tiberij Gracchi positum est, in erratis autem libra-
riorum summa inesse solet inconstantia. Ego te consulem putem.] Verba sunt mag-
ni illius oratoris L. Crassi, cui cum Philippus consul manum iniici iuberet, ille reiecto
ligatore, non es (inquit) mihi Philippe consul, quia nec ego tibi senator sum. Author Va-
lerius Maximus lib. 6. de libere dictis, aut factis: & Cicero tercio libro de oratore. Di. Hie-
ronymus ad Nepotianum, de vita clericorum, eandem propemodum sententiam tribuit
oratori Domitio, Scitum est (inquens) illud oratoris Domitij, Cur ego te habeam ut

De hoc suprà,
hoc ipso cap.

Iam antè monui-
mus, ab Scipio-
ne non Sp. Me-
lium, sed T. Gra-
chum occisum
fuisse.

Non es mihi co-
sul Philippe
&c.

principem, cum tu me non habes ut senatorem? Et Fabius lib. octauo: Ego te consulem
putem, cum tu me non putes esse senatorem: Alludit eodem Cicero in secunda Philippi-
cæ, non tractabo (inquens) ut consulem, ne ille me quidem ut consularem. Et apud
Quintilianum in Milite Mariano.] Quo tempore C. Marius bellum gerebat aduersus
Cimbros, eo tempore tribunus quidam militum, propinquus eius imperatoris, pudicitiam
militi cuidam volens enipere, interfectus ab illo est. Atque hunc militem (ut Ciceronis
verbis dicam) ille vir summus, scelere solum, periculo liberauit. Hinc ortum argum-
tum declamatoribus, pro reo illo dicendi, quod fecit & Quintilianus. Vnde & declama-
tio ipsa Miles Marianus inscribitur. Sed etiā à specie ducitur.] Hic meminisse opor-
tet illud, quod dictum est prius, capite, nempe quod atinet ad rationem inueniendi,
individa quoque species dici posse: quando eadem planè ratio individui ad speciem, quæ
speciei ad genus. Alioqui non facile intelligi poterint, quomodo hæc argumentatio dica-
tur ducta à specie: Romulus Remum fratrem imperij confortem ferre non potuit: ergo
nemo in summo imperio constitutus, patiens confortis erit. Verba Lucani primo Phar-
salicæ libro hæc sunt:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas
Impatiens confortis est, nec genibus ullis
Credite, nec longè factorum exempli petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine iuui.

Vt si Didonem decet habitare Africam.] Aeneas Didoni apud Virgil. quarto Ae-
neid. inter cætera respondet in hunc modum:

Si te Carthaginiis arces
Phœnicissam, Tyriæque aspectus detinet vrbs:
Quæ tandem Antonia Teucros considere terra
Inuidia est?

Similitudo ad quid maiorem habeat vim, quomodo odo inuestiganda.

Dissimilitudo quid sit, unde comparata similitudine sumantur.

CAP. XXXV.

Mnii locorū è quibus ducuntur argumenta, nulli fe-
rè minus est virium contra remitentem auditorem,
quàm similitudini. ad eum uerò qui sponte sequitur,
docendumq; se præbet, accommodatior nullus est. Aperit enim
rem, si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subijcit
animo: ut cum assentiendi necessitatem non afferat, afferat
tacitum dissentiendi pudorem. Quapropter ad probandum
non ita crebrò, ad explanandum illustrandumque sæpè ab
oratoribus, à poetis sæpius adhibetur. Habet tamen persæpè
probantis speciem similitudo: eo ipso, quod rem qualis sit in-
dicat. Itaque cum legis Quintiliani illud, uascula oris angu-
sti superfusam humoris copiam respuunt, sensum autem in-
fluentibus, uel instillantibus etiam replentur: non conficitur

Similitudinē ad
docendum, atq;
allicendum po-
tius, quàm ad co-
vincendum esse
accommodatā.

Lib. i. cap. 3.

utique, debere propter hoc tenera puerorū ingenia pro modo uirium suarum doceri: sed tamen concipiendo quisque rem apud animum suum sub hac imagine, persuadet sibi aliter fieri non posse. Apud Lucanum egregia uidetur similitudo pro argumento posita:

Lib. 5. Pharf. Caesaris verba ad milites.

Cæsaris an cursus uestre sentire putatis
Dammum posse fugæ: ueluti si cuncta minentur
Flumina (quos miscet) pelago subducere fontes,
Non magis ablatis unquam decreuerit æquor
Quam nunc crescit aquis.

Platum est uidere, si quis sic argumētetur: flumina subducta mari non minuent ipsum, ergo nec uos deferentes Cæsarem, retinebitis cursum rerum suarū, frigidum esse & planè enerue argumentum. Quando uero sumitur, non ad periuicendā rem, sed docendam, rapitque mentes ad se similitudo: nō iam quisquis hæc audit, cogitat de Cæsare uel militibus id quod sunt: sed in specie maris, Cæsarem in fluminum, milites capit: quodque in proprijs Cæsaris militūque personis incredibile fuisse, abrepto iam transformatoque in alienam imaginē animo, uelut per spectū in similitudine accipit, prorsusque sic esse sibi ipsi persuadet. Quid sit similitudo, & quemadmodum distinguatur à comparatione, superius diximus. Quia uerò tota extra rē est, difficilior uidetur inuentu. Quod nāque confertur, extra rem esse certum est: ut mare extra Cæsarem. Id etiam in quo fit collatio, extra est, cum (ut prædiximus) non in uno aliquo conferantur, namque incrementa & decrementa maris in Cæsarem cadere non possunt, tametsi de utroque fortasse in proposita similitudine crescere dici posset & decrescere, non tamē una in utriusque est ratio: istorū sed eadem nomina erunt, res liquet prorsus esse diuersas.

Demus ergo si possumus uiam aliquam, quo paratius ista inueniri queant. Primum uideamus in re proposita, cui similitudinem querimus, quid sit id quod exprimere similitudine uolumus, idque quale sit, & quid efficiat, diligenter intueamur. Deinde rem quampiam queramus, quæ habeat in se aliquid, cui sit similis in ipsa uis, qualis est in proposito nostro eius, quod cupimus imitari. Neque si primo non occurrat, desistamus: sed subinde alias res excutiamus, & alias: non erit quisquam tam infelicis conatus, ut quanuis semel iterū uie nō succedat, tertio tamen aut quarto non eruat aliquid. Aperiamus primum hac uia similitudinem, quam nobis in exemplum ex Lucano desumpsimus. Cæsar repressurus militum seditionem, quid eos similitudine docere uoluit? nempe amplitudinem rerum suarū ex illis non pendere. In re quidem sunt Cæsar & milites Cæsari deferuientes: docendū autem est, non esse milites, quibus magnitudo Cæsaris sit innixa. Antè omnia ergo querendum habuit Cæsar aliquid, cui numerus quidam rerū deferuieret, quemadmodum laborabant milites, quod nō crescat earū rerum ministerio. Id fuit mare, cui quidem se, fluminibus uerò milites cōtulit. Circumspiciamus aliud. Fortè tam omni ex parte accōmodatū nō inueniemus. Tenuis enim esset ingenij laus si passim posset ex obuiio sumi. Inueniemus tamen aliquid. Fingamus, ut dicant homines, admittere se nolle solem, sed lucis oclusis, receptaculis omnibus, exclusuros ipsum. Sic enim quanquam ueneratio solis quæ ex hominum usu tribuitur, sibi peritura sit: lumini tamen reuera maiestatique suæ nihil decrescet, sic ne Cæsari quidem quicquam de sua peribit amplitudine, licet deserant ipsum milites sui. Sed protinus a prioris similitudinis uideamur, quod quemadmodum ibi flumina aliquid mari inferunt, ita hic ni-

Quomodo inue-
stiganda simili-
tudo.

id est, si similitudinem querimus
in re, quæ habeat in se aliquid

id est, si similitudinem querimus
in re, quæ habeat in se aliquid

id est, si similitudinem querimus
in re, quæ habeat in se aliquid

id est, si similitudinem querimus
in re, quæ habeat in se aliquid

bil est quod homines afferat soli: nisi uelimus dignationem in eius locū accipere & admirationem hominū. Queramus aliud in hoc ipso proposito. Quid agūt milites seditione? ut cōcutiendo statum rerum Cæsaris, etiam ipsum atterant Cæsarem. Scrutemur aliquid, quod sine damno cōcutitur. Scopuli quibus fluctus perpetuū illidūt. Sed segnis illud, hoc uidiū: ignem concuti uentis, & non decrefcere, sed ali uideamus. Rursum milites quid præstant Cæsari? Ornant quidem augētque decus rerum Cæsaris, ex illo tamen opes sunt ipsis, & dignitas, & singulorū magnitudo. Queramus quod ornetur alio, & idipsum sustineat & tueatur. Terra uiret herbis, gratiāque ab ipsis habet: ex ipsa uerò herba recipiūt uigorē. Itaq; in similitudinem transferemus: quemadmodum istas nō sine periculo suo reuelli trāsferriq; posse, terrā uerò sua fecūditate faciliē alias sibi ipsi herbas reddituram: sic Cæsaris militum defectionem ipsis periculo fore, Cæsari ex opibus suis alios milites faciliē reddituros. Sic etiam qui sæcundum agrū ignauia deferant, sibi quidē imminere egestatē, agrū celeriter allecturū sua hubertate qui colāt. Facile est uidere has omnes similitudines eō ducere, quod initio sumpsimus, nihil militū defectione Cæsari periturum de sua magnitudine: quæ eō latius diximus, ut uel ipsa copia ostenderemus quomodocūq; aliquā similitudinis inueniendæ uiam. Multum autem profuerit in hac re intueri, quæ de eo cui similitudinē querimus per trōpū (quam translationē uocamus) effertur. Dabit namq; similitudinem nobis sine cunctatione id, in quo trāslata illa propria sunt uel natiua. Vt si amorem quod malus sit, similitudine queras effingere: uide quæ de amore translatione soleant dici. Vulgō itaq; iam usurpatur, ardere quem amore. Paratū nobis cōtinuū similitudinem uidemus ab

Vide Plautum in Cistellaria.

Ea in Trinumo Plauti Lūscules recentet, & Cic. 4. Tuscul.

igne, in quo uerus est ardor. Et quoniā ardere in bonā etiam dici partē potest, licebit etiā ignis similitudine ipsum laudare. Vt uel uituperādo dicamus, quemadmodū omnia consumit ignis, atq; destruit quæcūque cōplectitur, sic amorem mentium nostrarum robur uirēsq; omnes cōsumere, & uelut in cinere redactas dissipare. Vel laudando, ut quemadmodū ignis rebus immixtus, calorē ipsis uitæq; præbet uigorem: sic amorem nobis industria strēueq; agendi stimulos subicere, nec quēquam rem ullam rectē sine operis amore conari. Sic etiam quia dicuntur homines premi amore, similitudo ab oneribus duci potest. Iam ascriptos etiam amore dicimus, similitudo à uinculis & cōpedibus sumetur. Ita si insanire dicantur, furentibus: si consumi, in ignem impositis: si languere, ægotantibus assimilabimus. Cōtrā uerò si laudare institūmus, similitudinē ab eis quæ in laudē dicūt trahemus, ut tenacem esse amorem, solidum, nō fractum, dulcē dicimus. Poterit ergo ex eis, quibus horum unumquodque re uera mēst, similitudo depro-mi. Delectus adhibendus est, ut pro rei qualitate ipsam ad- ptemus. Vt si docere uolumus, aperta sit similitudo: si laudare, splendida: si uituperare, pudenda: si rem tollere, magnifica. Liquidius nāque oportebit rem quāque talem uideri, qualem imagine sua uolumus aliam esse monstrare. Dissimili- lium non ita creber est usus. Quid sint autem, facile est de- prebendere ex similibus. Non enim aliud est dissimilitudo, quam contraria eius, quod ostendere uolumus, similitudo. Itaque & idem est eorum cum similitudine locus. Coniun- xit utrumque Quintilianus, Non enim uox (inquit) illa præ- ceptoris, ut cæna, minus pluribus sufficit: sed ut sol, uni- uersis idem lucis calorēq; largitur. Tractatur uariē hic locus: & huberius & ascriptius pro indicio dicētis effertur

Horum exēpla sunt frequentissi- ma apud autho- res præcipue co- micos.

Vnde Proner- bium, uerū uirū, ignis didicisti.

Vide Fab. lib. 8. cap. 3.

Dissimilia.

verba sūt Quinti- lib. 3. cap. 3.

Locū huius usus.

[illegible]

Quid Catilinae tuis natalibus atque Cethegi
Inuenit quiskumq; sublimis arma tamen vos
Nocturna, & flammis donibus tempeplum paratis.
Vt Braccatorum pueri, Senonumq; minores:
Aulq; quod liceat tunica pueri molesta.
Sed vigilat concul, vexillaque vestra correat
Hic nouus Arpinas, jignobilis, & modo Romet
Municipalis eques, galeatum ponit vbique
Praesidium attonitus, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra, toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leuade, quantum
Theffalicae campis Otauius abstulit, vdo
Cadibus affiduis gladio, fed Roma parentem
Roma patrem patris Ciceronem libera dixit.

¶ Vt apud Ciceronem pro lege Manilia.] In oratione Cicero ostenturus, cur adhuc periculolum ac magnum esset bellum Mithridaticum rege fugato atque expulso. Primū (inquit) ex suo regno hic Mithridates profugit, vt ex eodem Ponto Medea illa ex quo. Idam profugisse dicitur, quam prædicant in fuga fratris sui membra in his locis que te patens persequeretur, dissipauit: vt eorum collectio disperfa, mororū, patriū, celeritatem persequendi retardaret, hic Mithridates fugiens maximam vim aurt atque argenti, pulcherrimarumque rerū omnium, quas & a maioribus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia diraptas, in sum regnum congefferat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt diligentius, rex ipse è manibus effugit. Adhūc vult in pro R.ocio.] In oratione Ciceronis pro Sex. R.ocio Amerino, vii milia fidei defraudat acculator Erutius, hæc quoque præter alia multa aduersus præposteros accutiores dicitur, Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in capitolio, vt significant si fures venerint. At fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in capitolium venerint. Et quæ id est suspitium, tametsi bestie tamen, in eam partem potius peccant, que est cauitior. Quod si luce quoque canes latrēt cum deos salutatio aliqui venerint, opinor is